ımbla, de şi trecea prin strade, de şi tranversa pieţele şi căile cele mai populare de şi vedea ómenĭ trecând în jurul, sĕŭ, şi de şi auzea destule sgomote, el însă nu scia unde se ducea nicĭ pe unde trecea nicĭ cu cine se întâlnea nicĭ ce audea: mergea acolo undeĭlŭ mâna întâmplarea, făcea aceea ce'ĭ dicta instinctul. Instinctul cu tóte astea fu pentru el unŭ bunŭ conducătorŭ, fiind-că 'lŭ scóse drept în facia *Palatuluĭ* de Ujest. Numaĭ atuncĭ când vĕdu anticele bolte ale palatuluĭ închise şi porţile sale de stejariŭ încuiate, când vĕdu marele sigiliŭ de plumbŭ alŭ oribiluluĭ Tribunalŭ lipitŭ de zăvóre şi douĭ din soldaţiĭ sântului officiŭ preumblându-se pe d'inaintea caselorŭ, numaĭ atuncĭ el se desceptă din ameţéla in care era cofundat, şi cunoscu oribilulŭ adevĕrŭ. Voi să întrebe pe unulŭ din militarĭ ce-va despre catastrofa intâmplată, insă sălbaticiĭ apărătorĭ aĭ Religiuneĭ catolice iĭ intórse spatele: se apropie de pórta unuĭ vecinŭ ca să se informe despre amănunte, însă pórta se închise înaintea luĭ ca înaintea unuĭ ciumat; vĕdu unŭ cerşetor stând într'un colţŭ şi voi să afle de la el ce-va, dar cerşetorul începu se apăra cu băţul făcênd neîncetat crucĭ, ca cum'ar fi vrut să scape de un molipsit. Plin de desperare se puse pe o peatră şi îşĭ acoperi cu mânele facia ce începu a-ĭ fi inundată de lacrime; atuncĭ unul din militarĭ se apropie de el, îl atinse pe umĕr cu o vargă şi'ĭ dise:

— Ia ascultă, d-ta pentru ce plângĭ?

Durerea ce comprima inima luĭ Manuel nu'ĭ permise să rĕspundă.

— Nu'mĭ rĕspundĭ? adaogă creatura inquisiţieĭ sguduindu-l cu brutalitate.

Acelaşĭ rĕspuns.

— Nu sciĭ tu, urmă soldatul, că ordinul Sânţeĭ sale sună astfel; «aceĭ ce manifestă cea maĭ mică simpatie pentru unul din ereticiĭ spurcaţĭ, inimicĭ aĭ dreptăţeĭ şi aĭ religiuneĭ, merită a suferi pedépsa ce vor suferi aceĭ pentru care plâng!»...

Manuel adâncit fiind în trista sa precupare sa nu dădu nicĭ un rĕspunsŭ.

— Atuncĭ dar rebelule, continuă soldatulŭ, în numele Sântuluĭ Tribunal te arestez ca pe un părtaş la eresia conteluĭ de Ujest şi a fiiceĭ sale.

Zicênd aceste vorbe, soldatul îşi desfăcu haina la pept, arătă luĭ Manuel o placă de argint şi'ĭ dise:

— De acum veĭ fi considerat ca un paria între toţĭ concetăţeniĭ têĭ, şi dacă tu te veĭ supune ordinuluĭ ce Sânta dreptate iţĭ impune prin gura mea, şi dacă nu veĭ pleca acum la temniţa sântuluĭ oficiŭ spre a te da singur pe mâna justiţieĭ, pânea, apa, focul şi acoperămêntul iţĭ vor fi refuzate de tot muritorul din acest ţinut, şi aceĭ ce nu se vor supune acesteĭ hotărîrĭ şi acestuĭ semn ce puiŭ pe umĕrul têŭ, vor trece prin foc ca să mérgă înaintea Suveranuluĭ Jude ceresc, pentru aşĭ da séma de nesupunerea lor.

După ce pronunţă cu o voce sentenţiósă acéstă formulă obicĭnuită la tóte arestările de asemenea soiŭ, soldatul inquisiţieĭ prinse de umĕrul luĭ Manuel o cruciuliţă roşie de lână, şi apoĭ se întórse la postul sêŭ. Manuel înţelese prea bine ceea ce se făcuse şi sórta ce 'l aştepta dacă nu s'ar supune; însă aceste ameninţărĭ nu'l putu scóte din letargia în care era cădut. Pentru sórta sa luĭ iĭ păsa prea puţin dacă era saŭ nu în pericol; cugetele sale urmaŭ pe nefericita sa logodnică care era cădută în prada brutalităţeĭ neînfrînatuluĭ Urban, şi, asea e ânima omenéscă, viermele gelosieĭ provocată de veninósele vorbe ale călugăruluĭ deja începuse a'ĭ róde ânima.

După ce stătu încă pucin, se sculă şi începu a merge iarăşĭ maşinal în cotro vedea cu ochiĭ, fără a sci ce face şi unde se duce. Lovitura ce priimise în tot ce avea maĭ iubit şi maĭ sacru, în sanctitatea şi puritatea simţimêntelor sale tinere şi în credinţa luĭ religiósă, care pe atuncĭ eraŭ atât de înrădăcinată în ânimele ómenilor, măcar d'ar fi fost orĭ de ec,tréptă în cât maĭ cu bucurie îşĭ jertfeaŭ viaţa de cât să îşĭ profaneze credinţa, tóte aceste isbiturĭ ameţise cu totul raţiunea sa în cât nicĭ o emoţiune nu putu a o reînvioşede! Tot aceiaşĭ îmboldire misteriósă il conduse la Palatul inquisitoruluĭ şi il împinse spre curtea sa şi îl făcu să trécă prin îndoitele santinele, care lăsară să trécă ca pe unul ce mergea să se dea în mâinele judecăţiĭ. Atât pe drum cât şi în curtea palatuluĭ fie care om care'l întâlnea, îndată ce vedea oribilul semn ce purta pe umăr, îşĭ făcea semnul cruciĭ, îngălbenea, se uita în juru-ĭ

şi fugea de el cá d'un molipsit. Din întâmplare nu întâlni în curte nicĭ un oficer care să'l oprească pentru a'l arunca în închisóre, în càt putu merge împins de nevĕḑuta mână ce'ĭ conducea paşiĭ, până în spaţiósa grădină a palatuluĭ, şi nu se opri nicăirĭ pênă ce nu ajunse la fereastra unuĭ mic chioşc ce era situat în mijlocul grădiniĭ şi care se găsea înconjurat de o pădure de arborĭ stufoşĭ. La ora în care intrase el în acea grădină, visitarea aceluĭ loc de repaus era cu totul oprită pentru orĭ ce fiinţă omenéscă, pentru că nimenĭ nu se dărea printr'însa, de şi era destul de spaţiósă, şi de şi curteniĭ Abateluĭ eraŭ îndestul de numeroşĭ. Chiar posturile de guardă eraŭ depărtate din giurul eĭ, fiind-că în acele ore ochĭ şi urechĭ indiscrete ar fi putut descoperi în acea grădină multe mistere, a căror revelaţiune ar fi adus pentru imprudentul cutezător o mórte maĭ iute de cât a trăsnetuluĭ. Iată pentru ce Manoil nu întâlnise pe nimenĭ în caleĭ.

El merse ast-fel de minunĭ supărat până ce ajunse lângă pavilion, şi îndată ce ajunse acolo, fără a sci pentru ce motiv şi ca cum ar fi fost împins de aceiaşĭ putere nevĕḑută care începuse a'l conduce machinal de când raţiunea îĭ amorţise, trase o bancă din grădină, se sui repede pe dênsa şi lipi ochii de graţiilece o apăra şi rĕmase nemişcat privind aceea ce se petrecea în interior. Acest interior representao cameră rotundă mobilată cu tot ce moliciunea şi desfrĕnarea a avut maĭ rafinat; picturile cele maĭ provocătóre la voluptate ornaŭ ḑidurile unde nu era uşĭ şi ferestre, stofele cele maĭ strălucitóre şi maĭe elastice acopereaŭ mobilele asteĭ camere, şi florile cu mirosul cel maĭ îmbătător eraŭ puse în vase de China, şi de Sevres pe nişte mese de formele cele maĭ fantastice. De şi nu era încă nópte, însă o lampă de alabastru atîrnată în mijlocul plafonduluĭ rĕspândea o lumină dulce şi discretă. Manoil vĕḑu în acea penumbră un bărbat îmbrăcat într'un costum bogat de casă, stând cu spatele spre el, în genuche înaintea uneĭ sofale pe care sta ghemuită o femee a căreĭ faciă nu se vedea fiind acoperită cu albele sale mânĭ. Acel bărbat ruga pe juna femee şi'ĭ ḑicea ceva care nu pătrundea până la urechile luĭ Manoil, ea însă îl respingea cu o mână, silindu-se a'şĭ ascunde cu cea altă facia ca să

nu vadă pe acel ce sta lêngă dînsa. Bărbatul insista, se ruga, se tîra în genuche pe bogatul covor ce era aşternut pe jos, însă nu dobândia nicĭ un resultat satisfăcător; vĕḑênd în fine că nu putea reuşi, se ridică în sus cu iuţélă şi se întórse spre feréstră ca cum ar fi vrut să ia ceva: atuncĭ Gonzales recunoscu înfiorându-se pe abatele Urban, a căreĭ faciă era îngrozitóre; parochixmulmânia era descriseĭ pe tóte trăsurele fisionomieĭ sale.

— Eĭ bine! ingrată înbrăsnéţă, strigă el atât de tare în cât putu să fie auḑit d'afară, veĭ vedea unde te va duce îndărătnicia ta; am să te fac să cazĭ jertfa putereĭ mele dacă n'aĭ vrut să te înduplicĭ la rugăciunele celeĭ maĭ arḑătóre iubirĭ. După ce veĭ fi desonorată îţĭ voĭ da drumul ca să poţĭ vedea cum tatăl şi logodnicul tĕŭ, făcând parte din cel maĭ apropiat auto-da-fé, vor fi mistuiţĭ în mijlocul flăcărilor.

Juna femee nu rĕspunse şi nu se mişcă.

— Nu mĕ auḑĭ, şi nu 'mĭ râspunḑĭ? strigă Abatele din ce în ce maĭ iritat, apropiindu-se de dênsa în mânĭ cu un instrumen a căruĭ menire încă n'o înţelegea Manoil, căcĭ armă de ucidere nu era; grăbesce-te căcĭ aĭ să fiĭ a mea, trebue să fiĭ chiar în ast minut amanta mea; de voe saŭ de nevoe aĭ să te supuĭ vointelor mele; aide grăbeşte-te 'ţĭ ḑicŭ de te dăcă mă de voe, nu aĭ în cotro.

După aceste cuvinte desfrânatul călugăr întinse braţele şi împreună cu ele acel instrument care se desfăcu ca o gură nemĕsurată, cu care vru să coprinză talia juneĭ femeĭ; însă acésta cu o putere şi cu repeḑiciune ne închipuită, îl respinse cu atâta putere, în cât îl rostogoli la pămênt în partea opusă a cameréĭ împreună cu instrumentul sĕŭ care se închise la loc fără s'o apuce.

— Inapoĭ neruşinatule, strigă ea ridicându-se în picióre, căcĭ viuă nu mĕ veĭ avea.

Pronunciând aste cuvinte, ridică în sus mâna dréptă ce era armată cu un stilet şi se lovi atât de tare în pept, în cât la minut căḑu pe parchet, stropind cu sângele sĕŭ pe Urban.

Acéstă scenă fu atât de repede în cât Manoil îndată ce o zăr scóse o strigare spăĭmântătóre, căcĭ chiar intr'acel minut putuse

vedea pe necunoscuta în faciă și putuse recunósce pe juna sa fidanțată. Astă vedenie îl făcu să piardă cunoscința și să cadă după bancă pe nisip aprópe fără de viață. Când se desceptă se vědu încărcat de lanțurĭ, aruncat pe nisce pae putrede și murdare și zăvorit în fundul uneĭ temnițe strimte, întunecóse și umedă.

VI

Indulgența Mareluĭ Inquisitor. — Rěsbunarea

Trecuse maĭ multe dile, sěptămânĭ și lunĭ de când Manoil gemea în închisóre fără aer și fără lumină, fără a vedea licărirea vre-uneĭ rade de sóre și fără a da ochĭ cu ființa vre-unuĭ om! Abia din douĕ în douĕ dile vedea o mână intrând printr'o ferestrue ce era d'asupra capuluĭ sěŭ, lăsênd lângă el o pâine și un urcior cu apă și apoĭ acea mână retrăgîndu-se și ferestruia dispărînd. Manoil absorbit de durerea sa nu simți că timpul trecea cu iuțeală și că sórta sa nu se maĭ schimba; tocmaĭ după ce trecu vre-o șése lunĭ, când vědu că corpul i s'a îngreunat, piciórele i s'aŭ cuprins de nisce durerĭ viĭ ce'ĭ umblaŭ prin óse, că barba 'ĭ-a crescut ca unuĭ sălbatec și hainele i s'aŭ putredit, tocmaĭ atuncĭ începu a se gandi puțin la sórta sa și a cugeta ast-fel:

— Eleonora este mórtă: ea nu se maĭ teme de nicĭ o primejdie; sěrmana copilă! ea a preferat maĭ bine să piară decât să cadă victima rușinóselor uneltirĭ ale tiranuluĭ. Nu maĭ am să nădăjduesc alt-ceva, fără numaĭ a linisci nemulțumitul eĭ suflet; ea nu va merge în paradis până ce sângele assasinuluĭ eĭ nu va resplăti mórtea sa; ea ascéptă de la mine acea resbunare, și eŭ staŭ în astă închisóre pe când așŭ putea să o scap! Implinesc óre dorința eĭ gemând în fundul acesteĭ temnițe și stând cu mâinele în sîn? nu; plângerile mele nefolositóre și durerea mea deșartă n'o póte mângăia; trebue să fac alt-ceva, să mě încerc ca s'o isbândesc.

Pe când trecea prin gândul sěŭ aceste cugetărĭ, ferestruia

misteriósă și mâna persónei nevědute se arătă după *obiceiŭ*.

— Frate, sěŭ părinte, orĭ-cine veĭ fi, dise el ridicându-se în sus, bine-voesce d'a-ţĭ de osteneala să mě ascultaţĭ puţin.

— A! în sfêrșit, respunse cu brutalitate o voce grósă și răgușită, 'ţĭ aĭ descleștat fălcile! Pe sântul Domenic patronul nostru, te credeam mort!

— Durerea mě amuţise, frate.

— Durerea! se vede că te-a părăsit, dacă ţi s'a deslegat limbă; bine a făcut de ţi-a dat pace, fiind că ar fi avut să șadă mu't cu D ta aci.

— Cum?!· ce fel ? am să șed mult aicea eŭ?

— Audĭ întrebare? cum nu? dacă escĭ pus în rândul celor *in pace*, adică între ceĭ ce nu trebuesc judecaţĭ nicĭ o dată.

— Nu voiŭ maĭ fi judecat?....

— Nu; până la a doua venire nu veĭ maĭ vedea figură de om, afară numaĭ dacă....

— Dacă ce? spune-o părinte, spune-o maĭ curând.

— Sfinţia Sa a dat ordin că dacă veĭ dori a 'l vedea să i se vestească astă hotărâre.

— Atuncĭ dar pot nădăjdui a mě afla faciă în faciă cu el?

— Sfinţia Sa e însușĭ bunătatea; dacă te veĭ ruga, póte să vie să te asculte.

— Oh! să vie, să vie......

După aceste cuvinte ferestruia se închise și vocea temnicerului încetă de a vorbi. Pe când Gonzales se gândea ce trebuia să facă când ar veni la el Abatele Urban, audi în facia sa un sunet ca al uneĭ cheĭ ce se învârtește în bróscă, apoĭ scîrţĭitul unor ţiţinĭ ruginite și după aceea vědu o lumină viuă ce pătrundea prin ușa ce se deschise înainte-ĭ. In mijlocul aceleĭ luminĭ produse de patru facle purtate de nisce fiinţe învestite cu vestminte lungĭ ce le acoperea faţa, vědu pe Seful inquisiţieĭ înconjurat de vr'o alte șése fiinţe îmbrăcate tot în costumul descris maĭ sus.

— Ce este? pentru ce m'aĭ chemat, rebelule? il întrebă Abatele cu o voce rară șiimpuitóre; pocăitute-aĭ? ţi-aĭ înfrânat nemătórea de D-deŭ mândrie? te-aĭ hotărât a mě asculta?......

— Da, respunse Manoil după pucină gândire.

— Voescĭ a lucra acea clădire sântă ce ţĭ-am comandat?

— Da, da voesc să fac totul.

— Sciam eŭ că sfânta pronie te va lumina şi înfrânarea patimelor te va îndupleca. Deslegaţi-lŭ, ḑisse apoĭ sbirilor sĕĭ şi aduceţi-lŭ după mine.

Peste o oră Gonzales învest t cu fostul sĕŭ costum, făcea onórea cuvenită, după atâta post, unuĭ prânz escelinte, în sala de mâncare a palatuluĭ inquisitorial; apoĭ adormi şi după ce se sculă fu introdus la călugăr.

— Aşa dar meştere, ḑise Inquisitorul, vĕḑêndu-lŭ intrând, desmierdările temniţiĭ isbuti a-ţĭ birui îndărătnicia şi te sili să te hotărăscĭ a te lăsa de acele deşerte prejudiţiĭ! Nu este aşa că este bun metodul meŭ? Mi se pare că această sistemă învaţă pe ómenĭ d'a fi şi ascultătorĭ şi maĭ pucin curioşĭ; aşa e că am dreptate şi că de acum încolo veĭ avea ochiĭ ca să nu maĭ vezĭ şi urechiĭ ca să nu maĭ auḑĭ aceia ce nu trebue? Aide dă mâna încoa spre semn că ne-am împăcat, şi promite-mĭ că aĭ să 'mĭ rasplătescĭ după cuviinţă tratarea cea pucin aspră cu care am pedepsit pe acela ce a îndrăsnit să pătrundă în tainele mele şi să se intre in interiorul celeĭ maĭ misteriόse din retragerile mele. Ia spune drept ce aĭ vĕḑut?

— Nimic, Prea Sânte, rĕspunse Manoil conţinându-se, nimic alt de cât un braţ de femee, armat saŭ desarmat nu sciŭ, îndreptându-se cu precipitaţiune spre sânul sĕŭ încântător.

— Nu 'ĭ aĭ vĕḑut faţa?

— Nu, respunse Manoil, înfruntând cu o privire asigurată căutătura scrutătóre a inquisitoruluĭ.

— Nicĭ nu sciĭ dacă braţul iĭ era armat saŭ nu?

— V'am spus că nu am ovservat, fiind-că raţiunea mea esaltată de condamnaţiunea ce plana asupra capuluĭ meŭ, când vĕḑu această mişcare se sgudui aşa de mult în cât mĕ făcu să cad jos fără cunoştinţă.

— Acea mişcare era un gest de comediană; voia d-eĭ să 'mĭ jóce la început pe patetica şi pe urmă nu maĭ putém scăpa de dragostea sa. Eh! Manoil, Manoil tu escĭ încă copil, inima ta de artist, saŭ maĭ bine de poet, judecă pe ómenĭ, şi maĭ cu

sémă pe femeĭ, după bunătatea și generositatea ta și crede că tot ce dic și fac asemenea ființe sunt resultatele ecspansiuneĭ inimeĭ. Desamăgesce-te copile; fiica conteluĭ de Ujest de multă vreme 'mĭ jurase mie dragoste și credință și s'a logodit cu tine numaĭ ca să mĕ siléscă d'a eși din reserva ce păstrăm și d'a face ce am făcut; uit'o dar prietene, nu era vrednică de tine..

Manoil cu mare greutate putu să înfrunte cu un sânge rece atâta nerușinare și cu multă anevoință îșĭ stăpâni indignarea ce mugea în sufletul sĕŭ audind minciunele ce eșeaŭ din gura nerușinatuluĭ călugăr, dar în fine putu să se predomine.

— Când doresce eminența Sa să mĕ apuc de lucru? dise el. după o pausă.

— Orĭ când veĭ voi; în astă privință nu sunt competinte să ordon; de și adĭ mĭ a trecut gustul fantastic ce am avut, de și inima mea nu maĭ este subjugată de farmecele fosteĭ tale logodnice, cu tóte astea fiind-că am vorbit o dată, eŭ încă sunt dispus a construi monumentul proectat, sunt gata să mĕ supuiŭ cererilor tale orĭ-când veĭ găsi de cuviință, și dacă îțĭ place, voiŭ pune la disposiția ta chiar pavilionul din grădina mea, sciĭ pavilionul în care aĭ vĕdut acea comedia femiască. pentru a fi maĭ liniscit.

— Vĕ mulțumesc Prea Sânte; dar 'mĭ este cu neputință ca să priimesc grațiósa vóstră oferire, fiind-că am necesitate de atelierul meŭ unde am instalate tóte instrumentele trebuinciósе. Dacă vĕ temețĭ că nu voiŭ fi următor, nu avețĭ de cât să mĕ punețĭ sub pază severă, și din când în când să trimetețĭ pe cineva ca să vĕ inforrmeze.

— Nu, nu e nevoe; am destulă încredere în tine; îmĭ voiŭ permite numaĭ a veni însu-mĭ eŭ câte o dată ca să admir eŭ maĭ n'ainte ca orĭ-cine cap d'operile ce vor eși din mâinele tale; așa e că nu te veĭ supăra de vizita mea?

— Din potrivă stăpâne, îmĭ pare că o asemenea onóre va fi prea mare pentru umila mea locuință.

— Ba din contră, eŭ voiŭ simți prea multă plăcere admirând producțiunele arteĭ ce veĭ desvălui.

— Prea Sânte, casa și atelierul meŭ vĕ sunt deschise în orĭ ce oră de di saŭ nópte de și orĭ cândvĕ va plăcea a le visita.

Manoil eşi după aceste cuvinte radios de bucurie căcĭ se vedea pe calea realisăreĭ unuĭ plan ce croise în timpul cât stătuse la inquisitor, şi cum eşi de la el, se duse a casă, luă o fóe de pergament, începu a schiţa planul şi posiţiunea figurilor ce avea să sculpteze, şi din acea ḑi se puse pe lucru cu ardóre, şi începu să dea petreĭ cu ascuţitul dalteĭ sale formele cele maĭ graţióse şi posele cele maĭ provocătóre. Călugărul începu să vie la artist chiar de a doua ḑi ca să urmărească progresul acelor lucrărĭ profane, şi urmă de a se interesa de ele cu o râvnă mult maĭ mare de cât aceia ce desvĕlise când se lucra la biserica carmelitelor.

Părintele Urban maĭ întâiŭ venea la treĭ patru ḑile pe la Gonzales, dar după ce lucrarea începu să progreseze şi să iasă din mânele sale şi a lucrătorilor ce angajase pentru a'l secunda în lucrările maĭ uşóre, formele cele maĭ fine şi frizele cele maĭ delicate, începu să viḑiteze atelierul însoţit de diaconul şi căpitanul gardeĭ sale regulat în tóte ḑilele. Manoil peste vr'o câteva ḑile, 'rugă pe Eminenţa sa de a rări visitele, fiind-că cea maĭ mică mişcare saŭ cel maĭ mic sgomot strein eraŭ în stare să 'l facă să tremure, şi prin urmare să piarḑă justeţea mănuireĭ şi să strice acele delicate lucrărĭ.

— Eŭ nu fac nicĭ cea maĭ mică mişcare, respunse prelatul; sunt în stare a fi întocmaĭ ca o statue, numaĭ să nu pierḑ plăcerea d'a te vedea lucrând.

— Nu mĕ îndoesc de Eminenţa Vóstră, rĕspunse Manoil, însă nu sunteţĭ singur.

— Ah! bine ḑicĭ; să sciĭ că de aḑĭ încolo o să viŭ singur şi chiar acum: Căpitane Alvaro şi d-ta frate Livian, fiţĭ bunĭ de trecesĭ în cămara d'alăturĭ.

Călugărul şi oficerul se supuse şi stătură acolo până ce plecă Domnul lor care părăsi pe Manuel tocmaĭ pe la apusul sóreluĭ. A doua ḑi Manuel vĕḑu plin de bucurie că Urban se cobóra singur din trăsură şi că trăsura pleca imediat sprea casă.

— Ţi-am făcut pe voe, ḑisse călugărul intrând, te-am scăpat de supărătorĭ şi am venit singur; acum lasă-te a fi inspirat

de geniul tĕŭ şi împărtăşesce daltei talle tot focul imaginaţie talle.

— Prea sfinte, respunse Manoil silindu-se a surâde graţios, orĭ-ce jertfă merită o altă jertfă şi orĭ-ce bunătate din partea Sf. Vóstre un respectos act de recunoştinţă. Eminenţa Vóstră v'aţĭ congediat escorta şi eŭ 'mĭ am congediat lucrătoriĭ; de astă-dĭ încolo săpăturile care vor împodobi pavilionul Sânţieĭ Vóstre vor fi lucrate numaĭ de mâna luĭ Manoil Gonzales.

— Manoil, strigă călugărul cu entusiasm, rĕsplata mea va fi maĭ pre sus de cât orĭ ce asceptare şi superióră uneĭ resplătirĭ regale.

Trecură iarăşĭ câte-va dile fără să se petrécă nimic şi fără să simţă călugărul vre o părere de rĕŭ saŭ vr'o bănuială că se espunea singur prea mult viind la artist.

Intr'acel timp Manoil în orele libere reuşise a scóte prin intervenirea unor amicĭ un pasport cu nume schimbat, cumpărase un cal ager şi tocmise o navă care să 'l ascepte pe ancoră la cel maĭ apropiat port. Când avu pasportul în sân, calul înşelat în fundul grădineĭ şi barca corăbieĭ ascunsă în stufurĭ pe lângă malurĭ, Manoil vîndu în secret aceia ce credusse de prisos, adună în un cufăraş toţĭ baniĭ ce poseda, puse banil împreună cu óre care premenelĭ în coburul şeleĭ şi asceaptă pe inquisitor la ora obicinuită. Urban sosi ca în tóte dilele ce-va maĭ nainte de ameadĭ, şi după ce intră în lutru dete drumu trăsureĭ să plece gólă spre casă ca tot-d'auna. Manoil în acea di era cam indispus, îl durea capu în cât părintele Urban îl rugă să lase lucru spre a se maĭ da repausuluĭ, dar el în loc d'a lăsa instrumentele din mână, se apucă cu îndoită ardóre să ciopleaască profilul celuĭ maĭ frumos bas-reliev. Pe când inquisitorul sta absorbit în admiraţiunea ce 'ĭ inspira acel bas-reliev Manoil se sculă repede în dos, îl apucă fără de veste de gât, îl resturnă cu putere la pământ şi 'ĭ pătrunse peptul cu maĭ multe loviturĭ ale uneĭ stilet ce ţinuse ascunspe sub mânecă maĭ nainte ca inquisitorul să apuce d'a scóte un singur sunet din gură.

— Aşea miserabile, dise el după ce îl vĕdu scăldat în sângele sĕŭ apróspe d'a espira, aşea móre toţĭ care nesocotesc religia,

onórea, dragostea și amicilia; credeaĭ că sângele Elenorïe va rĕmânea neresbunat? te-aĭ înșelat; dreptatea divină nu dórme.

După ce dise aceste cuvinte, eși din casă, se aruncă pe cal, și protegiat de singurătatea ce coprinde orĭ-ce orașiŭ ispaniol în orele după mâncare, eși îndată din oraș, alergă tot restul dilleĭ, tótă nóptea și diua următóre în góna ageruluĭ sĕŭ cur-sier, și la ivirea celeĭ d'a doua aurore, ajunse la ţĕrmurile măriĭ unde se urcă în barcă ce 'l ascepta, și de acolo în nava care îndată își destinse pândele ce fură la minut umflate de un vênt favorabil. Peste câte-va ore bastimentul ce'l conducea era fórte departe de pământ și de orĭ-ce pericol.

Cât pentru Abatele Urban, el zăcu maĭ multe ore in sângele sĕŭ horcâind fără a putea să se ridice saŭ a atrage prin strigătele sale vre un ajutor într'o casă care prin situaţiunea sa era cu totul depărtată de orĭ-ce sgomot. Când trăsura veni după obiceiŭ pe la aprinsul luminărilor ca să 'l reconducă la palatul Inquisitorial, feciorul il găsi înţepenit; murise aprópe d'o oră. Acest assasinat produse mult sgomot, însă autorul sĕŭ era fórte departe ca să se témă de vr'o pedeapsă.

Manoil după o lungă navigaţie ajunse la Constantinopole, unde se stabili și lăsă urme nesterse pentru tóte seculele; ornând diferitele moschee și mausoleurĭ ce începuse a clădi sultanul Baiazet al II-lea cu sculpturele cele maĭ fin ciselate.

VII

Neagoe Basarab și Mesterul Manole.— Inceperea monumentuluĭ.

După ce potoli turburările și imperecherile, Neagoe Basarab începu să se gândească la îndeplinirea jurământuluĭ ce a săvârșit și la execuţiunea planuluĭ măreţeĭ clădirĭ care adĭ prin formele sale gigantice și într'acelașĭ timp svelte și delicate uimesce și minunăţesce lumea întreagă.

Precum am mai dis, Neagoe Bassarab nu era profan în arta arhitectureĭ, ba chiar o esercitasse în timpul cât stătuse ca ză-

log la Constatinopole și chiar făcuse o moskee măreață, *cu 999* ferestre și 333 minarete în onórea Șeiculuĭ Semsedin *Bachiari*, în cât sultanul Baiazet al II-lcau ĭmit de această lucrare măreață încărcăpe Neagoe cu bogate darurĭ, iĭ promise domnia Țĕreĭ Românescĭ și iĭ dăruise tot materialul rĕmas de la moskee, adică *marmură* de Paros, pietră din Balcanĭ, porfir pentru mozaicurĭ, cedru de Liban, și lespedĭ marĭ de plumb și cositor.

El de îndată ce luă hotărârea d'a înzestra téra sa cu un monument care să revaliseze în măreție moscheia luĭ Semsedin, își aduse aminte că în ultimiĭ aniĭ aĭ clădireĭ faimóseĭ moscheĭ a fost fórte bine secondat în lucrare de către un sculptor iscusit numit Manoil din Niasia, în mâna căruia piatra dobândea nisce forme atât de surprindătóre, în cât păreaŭ făcute din humă móle care apoĭ eraŭ încrustate și împletite după voe și apoĭ împenu săpate cu dalta d'într'un bloc de piatră neimlădios, și se hotărî a 'șĭ asocia la îndeplinirea planuluĭ sĕŭ pe acest artist de mare merit.

Pentru a'șĭ ajunge la țintă și pentru a alege și din materialul dăruit numaĭ accia ce 'ĭ putea fi de trebuință, lăsă el grijele guvernuluĭîn mânele cumnatuluĭ sĕŭ Preda, și se grăbi a porni spre Constatinopole, maĭ întâiŭ pentru a realisa acest plan, și maĭ apoĭ pentru a aduce cuvenita închinăciune Sultanuluĭ Selim Iavuzul, care se suise de curând pe tronul turcesc în urma abdicăriĭ și morțiĭ tatăluĭ sĕŭ Baiazid.

Sultanul Selim, de și era din fire rĕŭ și năbădios, totușĭ, fiind informat de către subalterniĭ sĕĭ și maĭ ales de către Piri pașa marele vizir, de calitățile alese ale voevoduluĭ Valachieĭ, îl priimi fórte bine si, aflând cum că dânsul a clădit moscheia Șeiculuĭ Semisedin Bachari din ordinul tatăluĭ sĕŭ, îl rugă cu stăruință ca să reconstruiască Moscheia Sultanuluĭ Iacub care cădea în ruină, într'un stil îndoit maĭ minunat de cum fusese maĭ nainte. Neagoe iĭ promise, dar sciind ura ce nutrea sultanul pentru bisericile creștine, își ascunse adevĕratul obstacol ce 'l împedica d'a se supune dorințeĭ împĕrătescĭ, și 'ĭ spuse că pentru moment ar fi împiedicat de construirea uneĭ minunate giamiĭ comandată

de predecesorul sĕŭ, care giamie se ridica în orașiul din marginea Dunăriĭ numit *Bodom*, adică *Vidinul* de adĭ, și 'l rugă ferbinte să amâne reconstruireea monumentuluĭ proectat până după terminarea opereĭ începute.

Selim consimți bucuros la astă amânare, și aflând cá la Bodom nu se găsea nicĭ piatră nicĭ marmură și nicĭ porfir pentru mozaicurĭ, iĭ dărui din noŭ materialul rĕmas neîntrebuințat de la moscheia Șeiculuĭ Semsedin Bochari deja dăruit de Baiazed, și pentru a'ĭ înlesni transportul pe mare și pe uscat, iscăli un hatișerif prin care i se punea la disposiție galiónele marine imperiale, care să transporte acele materialurĭ de la Stambulĭ până la Varna, precum și care de beilic îndestulătóre care să le transporte de acolo pe uscat până în marginea Dunăreĭ la Nicopole saŭ chiar la Vidin.

După ce dobândi acest resultat în chipul maĭ sus, dercrisNégoe Vadă se duse la Manoil din Niasia care nu era altul de cât tot Manoil din Sevila, și găsindul în modesta sa cămăruță cufundat în adânca durere ce 'ĭ copleșea inima din causa perdereĭ prea iubiteĭ sale Eleonora, care durere se alina numaĭ prin o aetivitate fără contenire prin o muncă fără obosire, iĭ spuse fărămulte ocolorĭ serviciul ce cerea de la dĕnsul.

Manoil cunoscea pe Neagoe precum și Neagoe îl cunoscea pe dênsul; aceștĭ oamenĭ de geniŭ se înțelegeaŭ între eĭ de minune pentru că se complecta unul pe altul. Neagoe era tare în concepțiunĭ, în aranjarea de planurĭ uimitóre, în îndrăsneală și eleganță, iar Manoil scia se îmbrace acel corp gradios și tot de o dată svelt și grațios, cu hainele cele maĭ elegante, vestmintele cele maĭ bogate, ornamentațiele cele maĭ uĭmitóre.

Manoil, cum audi propunerea luĭ Neagoe, iĭ rĕspunse asemenĭ fară de ocolurĭ și 'ĭ declară că'primesce propunerea ce i se făcea și că consimte să vie în Țéra Românească pentru a aduce la îndeplinire monumentul proectat. Manoil, de și fusese invitat de Sultanul Selim ca să croiască un plan pentru construirea uneĭ moschee în orórea tatălului sĕŭ, totușĭ preferă pe Basarab Vodă, pentru că încă avea ce să învețe de la dênsul. și chiar de a doua ḑi începură a alcătui împreună planul noiĭ clădirĭ, pe care 'l schița aprópe în întregimea sa însușĭ Neagoe Vodă, care

cu această ocasiune își desfășură tóte întinsele sale cunoscințe tot vastul sĕŭ talent, tot geniu sĕŭ creator în arta arhitectonică bisantină.

Fructul muncii sale care dură maĭ multe decimĭ de dile fu o concepțiune care și astă-dĭ uĭmesce lumea întreagă prin măreția și eleganța formelor prin înălțimea arcadelor, prin perfecta armoniein proporțiunĭ, prin o mulțime de accessoriĭ menite a da clădireĭ o soliditate care să resiste secolelor și a înfrunta orĭ-ce cataclisme, și tot de o dată prin svelteța, prin gingășia și prin frumusețea atât a întreguluĭ cât și a tuturor amănuntelor care o face să semene cu o jună fată plină de sănătate, plină de vigóre, plină de putere și de robustitate, și tot de o dată subțirică, gentilă, cu formele cele maĭ delicate și maĭ mlădióse, care prin aspectul sĕŭ farmecă ochiĭ, fură mintea, hrăpesce inima și captivă admirațiunea cuĭ o vede, încât nu se maĭ îndură să'șĭ deslipéscă ochiĭ de la ea!

Manoil vĕdênd ascernute pe pergament aceste planurĭ mărețe, fu coprins de așa mare entusiasm, în cât imaginațiunea sa, sub impresiunea acestuĭ farmec, se puse și ascernu pe papirus desemnul ornamentațielor celor maĭ variate în forme și celor maĭ uĭmitóre la vederea, ast-fel că fie care rĕmase maĭ mult ca mulțumit și încântat de produsul sciințeĭ celuĭ alt și ișĭ jurară in comun acord o amiciție durabilă cât viața și un concurs plin de zel și de devotament.

După ce termină planul în tóte amănuntele sale, se duse împreună a vizita materialul rĕmas de la moscheia luĭ Semsedin și aleseră maĭ multe sutimĭ de blocurĭ de marmură de Paros pentru colóne maĭ micĭ și capitelurĭ de colóne, precum pardoselĭ și scărĭ, maĭ multe sutimĭ de blocurĭ de porfir galben pentru brâurĭ și cornicea înconjurătóre streșineĭ bisericeĭ, maĭ multe decimĭ blocurĭ grele de maĭ multe miĭ de chilograme de granit de Balcanĭ pentru colóne marĭ, maĭ multe sutimĭ de plătcĭ gróse de plumb și alt material trebuincios la ornamentație, iar pentru rest, adică pentru piatra trebuitóre pereților și sculpturilor, din causa transportuluĭ care pe acele timpurĭ de lipsă complecta de drumurĭ practicabile, era aprópe imposibil de realisat pentru

nisce blocurĭ atât de grele, se hotărîră a le căuta prin Ţéra Românească care posedă munţĭ de piatră destul de numeroşĭ şi de înalţĭ.

Sfîrşind cu alegerea materialuluĭ şi imbarcându-l în galiónele statuluĭ, Neagoe şi Manoil începură să facă alegere de meşterĭ iscusiţĭ în cioplirea şi sculptarea pietrelor printre mulţimea artisanilor de tóte naţionalităţile, care se adunase la Constantinopole pentru a conlucra la edificarea proectateĭ moschee în onórea Sultanuluĭ Iacob. Meşterĭ zidarĭ Neagoe vodă nu arvuni, căcĭ Ţéra Românească şi pe atuncĭ ca şi acum era bogată în meşterĭ iscusiţĭ într'ale zidărieĭ, însă arvuni maĭ mulţĭ pietrarĭ din Macedonia, Serbia şi Italia, între care se destingea ca căpeteniĭ un sêrb a nume Iasicĭ, căruia Româniĭ ĭĭ ḑise Iaşiul, un sacson care lucrase la maĭ multe bisericĭ gotice din Ocident, căruia îĭ ḑicea numaĭ simplu *Sasul*, şi un macedonean de religiune mahomedană, al căruia nume nu ni s'a transmis prin tradiţie până astăḑĭ, dar căruia Româniĭ 'ĭ a ḑis: *Turcul.*

După ce arvuni pe aceştĭ meşterĭ şi pe alţĭ câţĭ se găsise că se distingeaŭ maĭ mult în arta săpătureĭ în piatră şi marmură, ĭĭ îmbarcă şi pe eĭ în galióne, şi apoĭ plecară şi dênşiĭ spre Varna în corăbiĭ maĭ uşurele ca să ajungă la locul de debarcare înaintea galiónelor.

Debarcarea şi încărcarea în sute de care cu boĭ a unuĭ material atât de greŭ şi de numeros se făcu cu fórte mare anevoinţă, căcĭ nu se găsea atâtea care şi atâtea vite câte se cereaŭ, dar prin banĭ, prin stăruinţă şi maĭ cu seamă prin firmanul Sultanuluĭ, care chiar aḑĭ în Turcia învinge adesea chiar imposibilul, materialul fu ridicat din Varna şi treptat treptat transportat d'a curmeḑişul Bulgarieĭ până la Nicopoli, unde fu din noŭ descărcat şi depus pe marginea Dunăriĭ.

Vodă şi meşteriĭ sĕĭ vĕḑînd materialul venit din Varna, porniră spre Ţéra Românească, şi organisară un serviciŭ permanent de transporturĭ care să aducă acel material din Nicopoli în Ţéră până la locul de destinaţiune.

Miĭ şi miĭ de ómenĭ, de vite şi de care croiră drumurĭ noĭ peste drumurĭ ne bătătorite, printre pădurĭ încă virgine, prin

văĭ ne umblate şi peste dealurĭ încă ne suite de picior omenesc, căcĭ pe atuncĭ şi chiar până acum cincĭ-decĭ sease-decĭ de anĭ nicĭ pomeneală nu era de drumurĭ şoseluite prin ţerile române, afară de valurile luĭ Traian făcute de cohortele romane. Mult timp, mult de tot se strecură de la plecarea acestor transporturĭ din marginea Dunăriĭ până să ajungă la marginea Argeşiuluĭ, dar în sfârşit carele ajunse la depărtata lor destinaţiune, materialul cel greŭ fu descărcat, şi lungele convoiurĭ iarăşĭ porniră înapoĭ că să revie din noŭ încărcate. Ast dus şi venit al astor convoiurĭ compuse din maĭ bine de una mie de care dură aprópe treĭ anĭ; dintr'astă causă pămèntul se bătători aşa de tare, incât pe a locurea chiar adĭ se cunósce urmele lăsate de trecerea lor.

După ce termina cu rostirea transportuluĭ materialuluĭ adus din Turcia, Neagoe Vodă chemă la sine pe toţĭ zidariĭ iscusiţĭ şi alese din eĭ pe ceĭ maĭ meşterĭ şi maĭ harnicĭ şi dădu drept căpeteniĭ pe doĭ meşterĭ vestiţĭ în ale clădirilor numiţĭ, unul *Dragul* şi altul *Albul*. Sub aceştia maĭ numi încă patru căpeteniĭ maĭ micĭ aleşĭ toţĭ dintre meşteriĭ zidarĭ, dar nu pomenim de loc numele lor căcĭ legenda nu ni le-a păstrat ca pe ale celor alţĭ. Cu chipul acesta Neagoe Vodă dobândi concursul a noă meşterĭ marĭ, calfe de zidarĭ şi de pietrarĭ, cu Manole zece care şi 'ĭ întrece precum dice balada.

Intr'acelaşi timp Manoil saŭ meşterul Manole cum îl numeşte legenda, îndată ce ajunse în ţéră se puse a colinda prin toţĭ munţiĭ din împrejurimele Curţiĭ de Argeşiŭ, ca să găsească o piatră bună de săpat şi tot de o dată resistentă şi cu colóre plăcută, care să se supue cu docilitate dalteĭ şi în acelaşĭ timp să înfrunte timpul şi elementele în decursul secolelor, şi găsi o carieră cu asemenea pétră cu colóre gălbue ca untul próspet, cu grăunţirea deasă şi restentă, lesniciósă la săpat şi fórte rebelă contra temperielor, tocmaĭ la Albescĭ în judeţul Muscel, nu departe de Câmpulung şi Muşetescĭ, care carieră după aspect părea că maĭ fusese esploatată şi altă dată, póte la clădirea vechiĭ mitropoliĭ peste ale căreĭ temeliĭ avea să se clădească biserica cea nouă, şi numaĭ de cât luă disposiţiunĭ ca să redeschidă băile şi să le exploateze prin ajutorul a sutimĭ de braţe.

Pentru a supraveghea o lucrare atât de însemnată, Manoil îşĭ stabilise reşedinţa sa pe o muchie de dél ce predomină satul Muşetescĭ care era aprópe la jumătate cale între Albescĭ şi Curtea de Argeşiu, şi numaĭ de cât dură acolo o căsuţă simplă dar cochetă sub umbra unor ulmĭ care se numesc şi astădĭ: *Ulmiĭ meşteruluĭ Manole*, în jurul caria sădi şi o grădiniţă.

In acest cuibuleţ de paradis îşĭ cultiva el arta sa şi câte o dată plângea amintirea Eleonoreĭ sale care nu îl părăsea nicĭ o dată. Pe când însă era maĭ adâncit în meditaţiile şi întristările sale, în una din serĭ, audi în grădiniţă sunetele unor paşĭ uşorĭ, şi înainte d'a merge să vadă cine era, uşa se deschise şi apăru cea maĭ ne asceptată dintre fiinţe: ea Eleonora viuă, aevea' frumósă şi fermecătóre ca şi maĭ 'nainte. Manoil când o vědu credu că se găsea înaintea umbreĭ sale şi se prosternă înainte-ĭ murmurând litaniile morţilor.

— Manoil, strigă ea, nu sunt mórtă; priveşte-mě, pipăe-mě sunt viuă! sunt însă-şĭ Eleonora ta.

— Tu, tu viuă! strigă el rătăcit, uitându-se lung la ea şi ne viindu-ĭ să creadă că era cu putinţă!... vie! se cade óre să cred?

— Da, respunse ea aşedându-se lêngă el, încredinţează-te, şi ascultă cum s'a făcut această minune. După ce mě loviiŭ în pept în chioscul călugăruluĭ cu cuţitul ucigător, căduiŭ jos fără de cunoştinţă, şi remăseĭ ast-fel nu sciŭ cât, iar când mě desceptaiŭ, mě vědu ĭ pusă într'un loc boltit şi luminat numaĭ de licărirea uneĭ candele; stătuiŭ câtă-va vreme nemişcată în patul meŭ şi începuiŭ să trag cu urechia şi să mě încerc a 'mĭ obicinui ochiĭ cu întunericul. De o cam dată nu vědu iŭ şi nu audiiŭ nimica, însă maĭ pe urmă deosibiiŭ nisce suspine năbuşite; maĭ ascultaiŭ, suspinele se repetară; deschiseiŭ ochiĭ marĭ şi mě uitaiŭ în juru'mĭ ca să věd de unde veneaŭ şi dăriiŭ la picióréle mele o umbră neagră; era tatăl meŭ care cum mě vědu că mişc se aruncă în braţele mele.

« Vědênd o privelisce atât de neasceptată, fuseiŭ coprinsă d'o fericire nedescrisă şi vruseiŭ să săr din patul pe care mě aflam. Atuncĭ vědu iŭ că patul meŭ de repaos era un cosciug şi cămara în care mě aflam era o bolniţă. Astă vedere îmĭ furnică trupul

de grózǎ şi mě fácu sǎ încep a striga nebunǎ de spaimǎ:

— « Sǎ fugim, sǎ fugim din ast loc.

Dar când sǎ es din tristul meŭ pat, puterile mě pǎrǎsirǎ şi iarǎşĭ leşinaiŭ.

Când mě redesceptaiŭ eram într'alt locaşiŭ cu mâna în mâna unuĭ doctor care 'mĭ cerceta pulsul şi încredința pe tatăl meŭ ce plângea întrun colț ca un copil cǎ eram scǎpatǎ. Vindecarea mea fu grabnicǎ, cǎcĭ rana ce 'mĭ fácusem în chioscul cǎlugǎruluĭ nu era aşa gravǎ şi primejdiósǎ cǎcĭ cuțitul alunecase pe lângǎ cóste şi 'mĭ sfâşiasc numaĭ carnea fǎrǎ a vǎtǎma vre un organ însemnat. Tocmaĭ dupǎ ce mě vindecaiŭ de tot, aflaiŭ cǎ cǎlugǎrul îndatǎ ce m'a lovit, a fugit repede coprins de spaima de urmǎrile fapteĭ mele şi a dat poruncǎ ca sǎ dae drumul tateĭ spre a face cu mine ce va vrea, iar pe mine pânǎ una alta ca sǎ înnǎbuşeascǎ orĭ ce sgomot compromițětor pentru el, ordonǎ sǎ mě transporte în bulnița capeleĭ palatuluĭ Inquisitoruluĭ, unde dupǎ cum țĭ-am spus îmĭ veniiŭ în fire şi gǎsiŭ plângând pe tata! Bunul meŭ tatǎ vědêndu-mě viuǎ, mě luǎ în brațe eşi afarǎ cu mine, şi folosindu-se de întunerecul nopțiĭ, redobândi puterea tinereţeĭ, sǎri cu mine peste zidul palatuluĭ care era destul de înalt, mě transportǎ singur la doica mea care sta într'un cartier depǎrtat, şi mě îngriji întocmaĭ, ca o mumǎ. Prin ajutorul sciințeĭ fuiŭ vindecatǎ în curând, şi îndatǎ ce recǎpǎtaiŭ sǎnǎtatea plecarǎm deghisațĭ spre munte; trecurǎm cu multǎ fereală granița Francieĭ, şi ajugând în Marsilia, aflarǎm mórtea nelegiuituluĭ Urban, dar necunoscând viteaza ta jertfire ce fǎcuseşĭ pentru a mě isbândi, ne am întors în patrie ca sǎ te gǎsim şi sǎ te luǎm cu noĭ. Acolo plinĭ de durere aflarǎm cǎ aĭ pǎrǎsit țéra şi cǎ aĭ fugit nu se scie unde. Desnǎdejdea nóstrǎ fu mare, însǎ nu maĭ mare de cât dorința d'a te afla. Ne vêndurǎm numaĭ de cât tótǎ averea şi plecarǎm maĭ întâiŭ la Roma, apoĭ la Neapole. Din acel oraş aflarǎm cǎ un strein Ispaniol a fácut în Constantinopole din o moschee un monument, şi cum am audit, am ghicit îndatǎ cine póte face asemenea minunĭ, şi am alergat la Constantinopole. Cum ajunserǎm acolo, aflarǎm cǎ aĭ plecat cu Neagoe Vodǎ Domnul Valachieĭ, cǎ acum escĭ in astǎ țérǎ şi alergǎm în datǎ spre partea

locului. Pe drum însă atâta oboseală dobori pe nenorocitul meŭ tată și 'l făcu să móră în brațele fiicei sale atât de departe de nemulțumitoarea sa patrie. După ce'l îmormêntaiŭ în pământ străin nu mě lăsaiŭ să fiiŭ doborâtă de durere, ci alergaiŭ căutând și întrebând până ce însfârșit iată-mě în brațele tale.

După ce dise aste cuvinte se aruncă în brațele fidanțatului sěŭ și plânse împreună pe reposatul lor părinte.

Peste treĭ dile Eleonora era femeea luĭ Manoil.

VIII

Bordeiul tainic. — Sfărimarea temeliilor.

Până când M. Sa Noagoe vodă și cu Manole vor reuși a aduna materialul trebuincios pentru clădirea măreţuluĭ monument, este bine a ne afunda pentru cât-va timp împreună cu bine-voitorul lector în interiorul misterióseĭ selbe, unde M. S. petrecuse o nópte atât de urâtă, sě mergem cât-va timp pe o potecuță strîmtă și întunecósă maĭ de tot ascunsă sub iarbă și foĭ uscate, să ne apărăm puțin de crăcile și buștenii ce împedică calea, să ne scufundăm chear până maĭ sus de glesne în apa verde ce acopere maĭ peste tot pămêntul, și să dăm cu mâna la o parte ramurile deșilor arborĭ, ca să ne facem un mic drum spre a putea să ne strecurăm până la o mică poeniță din pólele musceluluĭ, pe care o adapă un limpede pâriaș. Să sărim cu piciorul acéstă undișóră cristalină, dincolo de ea să ne uităm în jurune și să descoperim într'un stufiș de arborĭ, prin care pare că piciorul omenesc nu a călcat, o mică movilița și sub ea un *bordeiŭ* spacios, al căruĭ exterior este atât de bine ascuns ochiuluĭ curios, în cât orĭ-cine ar fi trecut p'acolo nu'ĭ ar fi putut descoperi intrarea sa învelită cu pămênt și iarbă, nicĭ nu-ĭ ar fi ghicit existența.

Interiorul astuĭ bordeiŭ era decorat și mobilat cu un lux oriental strălucitor. In unul din compartimentele sale subterane eraŭ resturnațĭ pe un divan měrunt duoĭ ómenĭ, dintre care unul era cu părul negru și des, cu sprîncenele posomorîte și ochiĭ

întunecoşi, cu mustăţile marĭ şi cu facia macră, iar cel alt nalt de statură, roşu la faţă, cu mustăţile galbene, rarĭ şi subţirĭ, cu ochiĭ albaştri spălăciţĭ, cu sprâncenele roşiĭ alburiĭ şi cu pĕrul capuluĭ plăviţ. Pe figurile astor două individe, atât de deosebite în trăsurĭ, se citea acelaşĭ caracter: rĕŭ, crud, barbar, viclean, şi nepăsător. Şi unul şi altul avea faţa încruntată, căutătura cobitóre şi aspectul respingător; şi unul şi altul avea pe buze un surâs despreţuitor şi luător în râs; şi unul şi altul aveaŭ pe figura lor întipărită într'un chip prea vădit pecetia fireĭ aplicată spre faptele rele.

Să lăsăm descripţiunea exterioruluĭ acestor individe şi să ne deschidem urechile ca să ascultăm aceea ce vorbeaŭ între dânşiĭ in momentul în care am pătruns într'acest locaş tainic, pentru ca prin cuvintele lor, de şi rostite în limba ungară, să putem ghici maĭ bine de cât prin descriere, caracterul acestor ómenĭ misterioşĭ, precum şi rolul ce aŭ să jóce în naraţiunea ce avem înainte.

— Eĭ, vere Istvane, dice cel blond, aĭ audit ce drăcovenie a trăsnit în capul smintituluĭ de Négoe Vodă?

— Cum de nu, frate? respunse cel brun, cum de nu? mĕ gândesc de treĭ nopţĭ d'a rândul cum să împedicăm această hotărâre primejdiósă?

— Să nesocotească el credinţele ómenilor loculuĭ! să le calce superstiţiile lor în picióre, să nu ia în băgare de seamă obicejurile pămêntuluĭ! ceva maĭ mult, să se hotărască el a desfiinţa mlaştinele, a seca lacurile şi a usca acest pămênt cădut de maĭ bine de o sută de anĭ în stăpânirea smârcurilor, şi să nimicească el astă pădure care nu cunósce încă securea, pentru ca în mijlocul eĭ să dureze o monastire!

— Ce ne vom face noĭ dacă vor dobori la pămênt aceştĭ copacĭ deşĭ, la umbra cărora de când fugirăm din ţéra nóstră am găsit un adăpost singur şi liniscit?

— Ce ne vom face noĭ dacă vor fi secate aceste băltacurĭ, printre care numaĭ noĭ scim a ne strecura, căcĭ numaĭ noĭ scim pe unde mocirla e maĭ pucin adâncă şi fundul eĭ maĭ puţin nămolos? Ce ne vom face noĭ dacă vor fi risipite acele spaime

împrăsciate cu atâta dibacie de noĭ şi aĭ noştri pentru a goni dep'aci ómeniĭ cu ochiĭ de viedure spre a trăi numaĭ noĭ în pace şi voe bună. N'o să maĭ putem eşi în drumu mare ca să jefuim fără nicĭ o témă pe drumeţiĭ întârziaţĭ, n'o să maĭ punem mâna pe acea mulţime de vite grase şi frumóse pe care le trecem acuma peste muscele în Ardeal şi le schimbăm frumuşel în banĭ sunătorĭ în piaţa Făgăraşuluĭ şi a Braşovuluĭ!

— Numaĭ într'o nópte lipsirăm de la datoriile nóstre pentru că ploua de vĕrsa şi fulgera şi trăsnea ca cum ar fi vrut pămêntul să se scufunde, şi tocmaĭ în acea nópte se întâmplă să rătăcească însuşĭ Vodă şi să ne facă a perde tóte folósele!...

— O dată cu capul nu se va face una ca aceasta.

— Nu, dar cum o vom înpedica-o?

— 'Mĭ a trăsnit în cap o gândire, dar nu ţi-o dăstăinuiesc maĭ înainte d'a o pune în lucrare. Aibĭ numaĭ rebdare şi veĭ vedea că vom isbuti.

După cincĭ-spre-dece dile de la ţinerea dialoguluĭ de maĭ sus, Neagoe Vodă plecă cu Manole şi cu ómeniĭ sĕĭ la Curtea de Argeş şi de acolo spre locul ales de M. S. pentru înălţarea sântuluĭ locaşiŭ. In deşert boeriĭ care împărtăşeaŭ credinţele populare, îndeşert însu-şĭ Manole care fiind crescut în şcóla catolicismuluĭ, era şi el adăpat de asemenea superstiţiĭ, în deşert însu-şĭ membriĭ înaltuluĭ Cler, sfătui şi rugară pe Vodă ca să se lase de gândul ce 'şĭ-a propus şi d'a părăsi localitatea ce 'şĭ-a ales, localitate care de maĭ multă vre se găsea inchinată celuĭ necurat şi nevrednică de cele sânte; în deşert i se arătară alte locurĭ mult maĭ frumóse şi maĭ priinciόse pentru un monument atât de mândru, căcĭ Nógoe rĕmase neschimbat în planul sĕŭ. El voia ca prin orĭ-ce mod să'şĭ împlinească jurămêntul ce a făcut, să desfiinţeze astă credinţă păgubitóre şi să facă locuibil ast cuib bun pentru făcătorĭ de rele. Plecă dar împreună cu arhitectul, ajutórele sale, ómenĭ necesarĭ pentru lucru, câţĭ-va boerĭ şi o sémă de oştire, după ce maĭ întâiŭ luă măsurĭ d'a nu maĭ fi turburat în nefiinţă de vr'un noŭ Radu Călughĕrul, şi îndată ce ajunse la Curtea de Argeş, eşi din oraş şi merse drept spre pădurea fatală. Pină în capul eĭ toţĭ îl urmară, dar cum intră

într'ènsa, lucrătoriĭ, meşterĭ, arhitecţĭ şi boerĭ îşĭ mărturisiră nu numaĭ timiditatea, ci chiar spaima ne-învinsă ce simţeaŭ d'a înainta.

— Nu vreţĭ să mĕ urmaţĭ d-v.? strigă vodă uitânduse la boerĭ coprins de mirare, prea bine, voiŭ merge numaĭ singur; vĕ las sănătoşĭ; cine mĕ iubeşte şi are inimă de oştean să vie după mine şi să meargă acolo unde păşesce înainte Domnul; cine nu, rĕmâe în pace.

— Stăpâne, M. T. respunse un boer bătrân, du-ne în foc, la resboiŭ şi la orĭ-ce altă mórte; arată-ne duşmanul ţĕreĭ îndecit maĭ numeros ca noĭ, şi noĭ bucuroşĭ vom alerga în braţele peireĭ, însă nu ne sili să ne ciocnim cu dracul.

— Eŭ nu vĕ silesc să mĕ urmaţĭ, ḑise Vodă; dar vĕ mărturisesc fără de ocolurĭ că nu sunteţĭ alt de cât o ceată de fricoşĭ. Dacă nu vreţĭ să mĕ însoţiţĭ, eŭ mĕ duc singur, ce s'o întâmpla întâmple-se numaĭ cu mine.

După ce rosti aceste cuvinte dete pintenĭ caluluĭ şi înaintă în interiorul păduriĭ; atuncĭ junimea boerilor cu Radu de la Afumaţĭ în frunte, împinşĭ de generósa ardóre a etăţiĭ lor, nesocoti orĭ-ce prejudiţiĭ şi alergară după Domnitorul lor. Acest exemplu insuflă ruşine în inima acelor carĭ prin etate trebuiaŭ să fie maĭ puţin fricoşĭ, şi'ĭ îndemnară d'a se lua şi eĭ după urma cortegiuluĭ domnesc. Maĭ întâiŭ merseră cu frică, tremurând şi tresărind la fie care pas, dar vĕḑênd că în cale nu daŭ de nicĭ un obstacol şi de nicĭ o vedenie spăimântătóre, că nimenĭ nu'şĭ a strâmbat gura, nicĭ şi-a slăbănogit vr'o mână, nicĭ şi-a sucit vr-un picior, după cum se credea în popor că pat toţĭ aceia care călcaŭ aceste locurĭ blestemate; vĕḑênd asemenea că caiĭ nu staŭ pe loc, nu nencheẓaŭ, nu sforăiaŭ, nu băteaŭ din picióre nesupunêndu-se conduceriĭ friuluĭ, nicĭ voiaŭ să restórne pe călăreţĭ; ci mergeaŭ oblu înainte ca pe orĭ-ce drum obicĭnuit; vĕḑênd tot de odată că câiniĭ ce-ĭ însoţeaŭ nicĭ nu urlaŭ, nicĭ nu apucaŭ caiĭ de pulpe, nicĭ pe stăpâniĭ de vestminte ca să nu înainteḑe, începură câte puţin câte puţin a prinde curagiu şi a umbla maĭ cu inimă. După ce merse vr'o cincĭ minute prin bunget, iată că de o dată pe sub copacĭ se ivesce o iarbă verde şi mă-

tăsósă, maĭ verde şi maĭ fragedă ca în pajiştele cele maĭ favorisate de natură, şi că printre firele acelcĭ ierbĭ fine, în loc de pământ, se dăreaŭ picăturĭ de apă care cu cât înaintaŭ maĭ mult cu atât se transformaŭ într'o pândă întinsă, într'un luciŭ fără de marginĭ d'asupra căria plutea iarba cea verde şi mătăsósă.

— Iată adăvĕrata primejdie a acestor locurĭ: apa! strigă vodă; cine va face un pas greşit se scufundă în noianul in verdiŭ fără să maĭ pótă scăpa. Mergeţĭ dar câte unul unul pe poteca pe care vĕ aflaţĭ, şi urmaţi-mĕ fără de frică căcĭ apa pe aci nu este adâncă.

Boeriĭ şi tótă suita domnească audind vorbele luĭ Vodă se cutremurară, dar vĕdîndu-l pe el că mergea înainte şi înainta fără de teamă în apă până la glesnele caluluĭ, îşĭ făcură şi e curagiŭ, şi îndrăsniră a intra cu caiĭ în apă, ţiindu-se lanţ unul după altul fără să cuteze a călcă vre unul alt unde-va de cât acolo unde călcase acela ce l'a precedat. Ast-fel merse ca un sfert de oră, aci mergând drept, aci cotind la dreapta, aci apucând la stânga şi mereŭ orientându-se după sgomotul produs de Argeşiŭ care mugia într'una la stânga lor, aci maĭ tare aci maĭ puţin violent, şi tot mereŭ într'un mod sinistru pentru imaginaţiunea lor înfricoşată de spaimele superstiţieĭ.

După ce merse ast-fel prin bungetulî ntunecos, une-ori mergând bine, alte orĭ înomolindu-se, şi câte o dată chiar poticnind, după un cuart de oră de umblet, vodă vĕdînd că nu maĭ apar înaintea ochilor sĕĭ acele ruine care l'aŭ adăpostit de furtună o nópte întreagă şi încredinţĕndu-se că de sigur a rătăcit, începu să meargă în voia întêmplăriĭ ţind maĭ mult la stângă încaĭ să ajungă până la malul Argeşuluĭ ca de acolo să se orienteze din noŭ.

Pe când îşĭ croia cu multă greutate prin desul hăţişiŭ şi mlăştinele înverdite un drum putincios de trecut, iată că se ivi înaintea luĭ Neagoe şi a suiteĭ sale o poeniţă verde şi rîdĕtóre lipsită de copacĭ pe o suprafaţă cam de o sută de metre, care poeniţă era ceva maĭ ridicată ca pădurea şi pământul uscat de apă şi acoperit cu o grósă pajişte de verdeaţă.

— Iată locul nostru! strigă vodă zărindul de departe.

— Aceasta e? esclamă Manoil.

— Da, rĕspunse vodă radios de bucurie.

— Frumósă privelisce! dar nu se zăresce nicĭ un zid părăsit.

— Nu! nu se póte; într'adevĕr esclamă vodă apropiindu-se maĭ mult de micul oazis; nu e nimic, nu e acesta locul meŭ dar unde să fie? nu póte fi departe.

— Să 'l căutăm, strigă Radu de la Afumaţĭ.

— Să ne maĭ odihnim puţin, dise unul din boerĭ.

— Ba din potrivă, să nu perdem vremea de surda ca să nu înoptăm aci în pădure, replică al doilea boer pe care frica inspirată de superstiţiĭ încă nu 'l părăsesce.

— Iată cine ne póte pune pe drumul cel bun, esclamă Dragu unul din meşteriĭ zidarĭ; iată colo în marginea poeniţĭ un cioban şi câte-va oĭ.

— Un cioban aci! strigară toţĭ boerĭ înfiorându-se.

— Da, uite-lŭ colo stă pe un buştean şi cântă încetinel din fluer; e un unchiaşŭ cu barba colilie.

— Aide să 'lŭ întrebăm, disese vodă dând pintene calului sĕŭ şi înnaintând spre cioban, pe când boerĭ sĕĭ staŭ pe loc împietriţĭ de frică, căcĭ eĭ în superstiţia lor credéŭ că acel unchiaşiŭ nu putea fi alt-cine-va de cât necuratul, căcĭ afară de el nimenĭ altul n'ar fi putut avea curagiŭ d'a intra cu oile într'acea pădure blestemată.

— Eĭ, măĭ ciobane, măĭ, strigă Radu de la Afumaţĭ urmând de aproape pe vodă.

— Ce vreĭ? cine mĕ chiamă? ce poftiţĭ boerĭ D-v? întrebă ciobanul ridicându-se după buşteanul sĕŭ cam cu părere de rĕŭ şi scoţindu-şĭ căciula cam în silă ca orĭ-ce leneşiŭ când se vede silit de vre unŭ nepoftit ca să se dea de oare-care osteneală.

— Măĭ creştine al luĭ D-deŭ, dise Vodă, unde se găsesc pe aicĭ nişte ridurĭ părăsite, nisce dărîmăturĭ de biserică, nisce vechĭ rămăşiţe ale uneĭ marĭ monăstirĭ.

— Să trăescĭ, cinstit boer, rĕspunse unchiaşul scărpinându-se în cap; eŭ de cincĭ-decĭ de anĭ trecuţĭ bat aceste locurĭ, dar

de ziduri dărâmate și de rămășițe de monastire în astă pădure nici n'am audit precum nici n'am vědut.

— Ceia ce spui tu nu este adevěrat, replică Vodă cu vioiciune; eû le am vědut și chiar am dormit într'nsele.

— Se prea póte aiurea, dar aicea într'astă pădure nu, rěspunse unchiașul cu ton hotărîtor.

— Ba chiar într'astă pădure.

— Ți s'a părut jupâne, saû ai fost jucăria nălucirelor, căci astă pădure este fermecată și nu de surda se numesce pădurea Dracilor.

— O fi! murmură cu voce tare unul din boeri.

— Se prea póte, dise un al doilea, dracul nu face biserici.

— Nu e e! de surda necuratul, murmură al treilea.

— Mě prind că și'a rîs de Măria Sa și l'a făcut să vadă tot e a vrut, sparge-i-s'ar solninţele, șiopti al patrulea boerû.

— Și l'a făcut să ne târască și pe noi întrast loc de perdare

— Să scii că p'aici o să ne rămâe ósele.

— Măria ta, dise Preda adresându-se către Vodă, bine ar fi să credem pe acest om al lui D-deû, și să ne întórcem de unde am venit.

— Asta nu va fi, asta n'o voiû face, strigă cu energiă vodă care audise tot ce convorbise între ei boerii. Ast unchiaș e un mincinos; aide-ți inainte, ceva mai spre răsărit și D-deú și sănta sa Maică ne va pověțui pașii, strigă Neagoe cotind spre dreapta și intrând din noû în pădure, urmat cam cu inima indoită de către suita sa.

— Mergeți voi! strigă unchiașu smulgându-și cu ciudă barba și pěrul sěû cel albû care 'i rămase în mână și dând la ivială prin astă mișcare chipul cel sinistru al lui Istvan, pe care 'lû acoperise până aci un pěr și o barbă albă false; mergeți înainte, repetă ungurul scrâșnind din dinți, dar aci vě va rămânea ósele la toți, or eû nu mě voiû mai chema Istvan; după aceste cuvinte mână înaintea sa cele câte-va oițe ce se prefăcuse că păzea, și merse împreună cu ele pe póteci întortochiate dar practicibile până la bordeiul misterios, în ale cărui profunde compartimente dispăru și el și oile.

Vodă și suita sa merse înnainte, dar cu cât mergea, drumul mai greŭ se făcea, pădurea maĭ tare se îndesea și mlaștina devenea maĭ adâncă și maĭ înnomoloasă.

— Măria ta aicĭ perim, strigă unul din boerĭ intrând cu calul în mocirlă până aproape de burta credinciosuluĭ sĕŭ dobitoc.

— Cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ nu vom peri, ci vom birui toate uneltirile celuĭ necurat, strigă vodă radiind de o animoșire supranaturală; înnainte cu D-ḑeŭ, căcĭ aproape e limanulŭ.

— Inainte, respunse junele Radu alergând de astă dată numaĭ singur după domnul sĕŭ, și innotând impreună cu calul sĕŭ întocmaĭca și vodă într'un adevĕrat noian.

— Iată limanul, strigă vodă eșind din noian teafăr și ne-vătămat și arătând cu mâna o a doua poeniță.

— Iată și povățuitorul care ne va duce la locul dorit, adăoga Radu arătând un al doilea cioban, care cânta din fluerŭ așezat pe un trunchiŭ de copaciŭ resturnat, înconjurat ca și cel alt de un mic cârd de oițe, dar care în loc de a fi bătrân, sbârcit și cu barba colilie; era tânăr, voinic și cu mustața mijindă.

— Măĭ mândre ciobănașiŭ, strigă Vodă cu voioșie ḑărind încă o ființă vie într'aste locurĭ pustiĭ.

— Ce poruncesce, Măria ta slăvite Dómne? rĕspunse ciobanul luând fluerul de la gură și ridicându-se sprinten în sus cu căciula in mână.

— Ce aĭ ḑis? esclamă Vodă minunat, tu mĕ cunoscĭ?

— Cine nu cunósce pe Neagoe Basarab cel maĭ vitéz dintre Românĭ, cel maĭ bun dintre domnitorĭ și cel maĭ darnic dintre creștinĭ?

— Dacă mĕ cunoscĭ, spune-mĭ fătul meŭ să te ție D-ḑeŭ, óre sciĭ tu saŭ aĭ vĕḑut printre aceste locurĭ nisce ziduri părăsite?

— Zidurile Sf. Mitropoliĭ ridicate de către, Negru Vodă strămoșiul măriei tale?

— Da, fătul meŭ; pe ele le caut.

— Ele nu sunt departe; cânii meĭ cum le vĕd se reped spre dânsele și urlă și latră a pustiĭ.

— Unde sunt? strigă vodă cu nerăbdare și tresăltind de bucurie: spune-mĭ maĭ iute, aratămi-le, și te voiŭ resplăti domnesce.

— Te voiŭ duce chiar eŭ până la dânsele.

— Să trăescĭ voinice, strigă Neagoe vodă, apoĭ adaose adresânduse către sfetnicii sĕĭ : aide boerĭ, venițĭ maĭ iute, căcĭ iatăne am ajuns la capĕtul necazurilor noastre.

Boeriĭ auzind astă chemare se aruncară în apa ce 'ĭ despărțea de vodă și începură să înnóte ca și el cu apa până la pepturile cailor lor, dar o! minune pe când vodă și Radu intrase în apă până la brâŭ, eĭ abia udară copitele cailor lor și trecură dincolo da apă fără să dea de nicĭ un adânc.

După aceia ciobănașiŭl apucă cu oile înnainte, iar vodă, cu boeriĭ și meșteriĭ după el, și merse printre copacĭ fără să maĭ dea măcar de un strop de apă, până ce intrară în al treilea luminișŭ mare rĕsfățat și maĭ rĕsărit ca cele alte două poenițe, în mijlocul căruia într'adevĕr se ridicaŭ nisce ruiee înnegrite de vremurĭ care semĕnaŭ întru toate cu indicațiele ce dăduse vodă boerilor sĕĭ.

— Iată locul meŭ, strigă Vodă radios. Iată și sânta icónă a Maiceiĭ Domnuluĭ înconjurată cu coaja copaculuĭ de care e atârnată.

— Intr'adevĕr sântă și minunată este această icónă, rĕspunse ciobanu, căcĭ de treĭ orĭ într'un veac a venit vodă cel după vreme împreună cu mitropolitu, episcopiĭ și totŭ cleru și boerimea românească și a dus'o cu cinste mare în orașiŭ și a așeḑăt'o în biserica domnească din marginea orașuluĭ vecin, dar iarășĭ de treĭ orĭ ângerul Domnuluĭ a luat'o nóptea de unde era așezată, și a așeḑat'o la locu unde e acum, căcĭ Maiciĭ Domnuluĭ iĭ este cu bună plăcere să stea aci, și tu Négoe Vodă eștĭ alesul între aleșĭ orânduit de D-zeŭ a dura într'aceste locurĭ un locașiŭ vrednic de ea și de tine. Iată-te ajuns la locul ce aĭ dorit; grăbesce-te Négoe Vodă, deschide-țĭ largĭ vistieriele și cheltuesce cu dărnicie, cum aĭ cheltuit să ridicĭ Mitropolia din Târgoviște și alte sfinte locașiurĭ din țéră și afară din țéră, și pune-te cu hărnicie pe lucru, căcĭ vremea este târzie, viața scurtă și răgazul ce'țĭ a hărăzit D-zeŭ nu prea e îndelungat. Sapă colea lângă zidurĭ o albie de pârâŭ în care să se scurgă apele cele stătătóre, întăresce locurile din împrejurimĭ și drumul până în marginea orașuluĭ cu taracĭ împletițĭ cu gard, și umple apoĭ locul din mijloc cu pietre și pămênt cum aŭ făcut strămoșiĭ

tĕĭ căcĭ numaĭ ast-fel veĭ scăpa de mlaştinĭ. Tae pădurea, cară piatră şi apucăte grabnic de lucrează, că D-zeŭ din înălţimea ceruluĭ te privesce şi te apără, iar la sfârşit cu prisos veĭ fi résplătit, căcĭ fapta mânilor tale va fi în veci vecilor fala şi mândria neamuluĭ românesc. Asemenĭ şi voĭ boerĭ lăsaţĭ spusele băbescĭ la o parte şi ajutaţĭ pe Domnul vostru cu credinţă şi cu dragoste, căcĭ aceia ce face el plăcut luĭ D-zeŭ este, şi fiţĭ încredinţaţĭ că uneltirile diavoluluĭ orĭ cât de multe orŭ fi, se vor spulbera de puterea luĭ D-zeŭ.

Pronunciând aceste cuvinte, junele cioban isbi uşurel pămêntul cu piciorul, şi îndată doă aripe albe ca zăpada apărură pe umeriĭ sĕĭ care la minut se desfăşurară, şi transformênd pe tênêrul cioban într'un înger ceresc, îl făcu să sbóre în înălţimea cerurilor şi să disparǎ din naintea luĭ Vodă şi a boerilor sĕĭ care, vĕzând asemenea minune ne asceptată, căzură în genuchĭ şi ridicară spre cer ochiĭ şi ănimile lor, iar buzele lor începură să rostească o fierbinte rugăciune pentru a dobândi ertarea pentru orĭ-ce greşeală făcuse prin sciinţă saŭ cu ne sciinţă când aŭ pus maĭ pe d'asupra îndurăriĭ D-zeesciĭ puterea celuĭ rĕŭ. După ce terminară astă rugă, vodă se sculă în sus şi strigă.

— Aţĭ auzit boerĭ glasul ăngeruluĭ ce bunătatea luĭ D-zeŭ ne a trimis? deavolul care a făcut ca aceste locurĭ să cadă în părăsire se împotrivesce d'a face aceia ce vrea şi cere de la noĭ D-zeŭ. Străbuniĭ noştriĭ s'aŭ supus uneltirilor diavoluluĭ, şi acest loc care maĭ ântâiŭ a fost închinat luĭ şi apoĭ s'a schimbat în loc de rugăciune pentru ceĭ drept credincioşĭ, a fost lăsat prada pustietăţiĭ! Uneltirea diavoluluĭ trebue să cadă sub puterea credinţeĭ; eŭ nu voiŭ face aceia ce aŭ făcut strămoşiĭ meĭ, eŭ voiŭ înfrânge puterea diavoluluĭ cu puterea la D-zeŭ, voiŭ dura biserica ce am făgăduit, şi biruind voiŭ dovedi că sunt maĭ puternic de cât moşul meŭ. Intr'aceste dărâmăturĭ am găsit scăpare când am rugat pe D-zeŭ în ceas de primejdie, în acest loc am făcut jurământ că dintr'un locaşiŭ în care strămoşiĭ noştri se închinaŭ la idolĭ, să durez un sântŭ locaş în care să se mărească adevĕratul D-zeŭ, tot în astŭ locŭ voiŭ arăta că voinţa unuĭ creştin trebue să biruiască orĭ-ce piedică păgână şi să facă aceia

ce a făgăduit. Opriţi-vě aicĭ; meştere Manole, începe măsurăturele cuviinciósé, asemenea şi voĭ lucrătorĭ pregătiţĭ uneltele, iar d-ta pârgare ridică satele şi tâgurile megiaşe ca să răstórne aceştĭ copacĭ vecinicĭ până la unul, apoĭ să sape şanţurile, să usuce isvórele şi să care piatră trebuinciósă. Averea şi visteriele mele domnescĭ le pun la mijloc.

După cuvintele acestea, vodă şi suita sa descălicară cu toţĭ şi tăbărîră împrejurul acestor temeliĭ părăsite. In curând nóptea veni să înfăşóre pământul cu valurile sale negriciόse, dar îndată ce înseră veselele licăririĭ de focurĭ luminară acéstă parte de loc, şi felurite strigăte voióse înlocuiră tăcerea de pustietate ce domnise până atuncĭ. Frumos, poetic şi tot de o dată impunător tabloŭ se desfăşură într'acel moment înaintea privireĭ iubitoruluĭ de privelisce încântotóre; printre roşiaticele raze ale vălvătaelor de focurĭ şi printre întunecósa pânză a frunzelor de copacĭ, se vedea ca nisce fantastice siluete umbrele celor ce compunea acéstă numerósă caravană, care se mişcaŭ din loc în loc, unele spre a căra vreascurĭ care să nutrέscă nenumĕratele focurĭ, altele ca să rostéscă de masă, altele pentru a întinde pânze albe în diverse locurĭ, pe pajiştea verde, pe care să se întindă ospăţul câmpenesc, şi altele spre a prepara din frunze próspete paturĭ pentru repaosul de nópte al Domnuluĭ şi boerilor sĕĭ. Pe când fie-care, tămăduit cu desăvârşire de orĭ-ce frică saŭ supersiţie, se dedea diverselor ocupaţiunĭ, se vĕzu eşind din fundul pădureĭ o mulţime de limbi de foc care săriră de la pământ cu un sgomot neobicinuit până la cele maĭ înalte regiunĭ ale aeruluĭ. Acest sgomot necunoscut, aceste fişiĭ de foc, acea plóe de scânteĭ *multecolore*, atrase privirea tuturor spre ele şi'ĭ făcură să înlemnească de gróză .

Vĕzênd acele focurĭ ce se înmulţeaŭ treptat, aruncate din diverse direcţiunĭ, care păreaŭ a fi nisce adevĕrate cratere de vulcan, cele maĭ tarĭ inimĭ fură înspăimântate şi îngrozite! In acelaşĭ timp, pe aceĭ întuneric şi la lumina acelor focurĭ se vĕdură apărând printre arborĭ, înaintând spre tabăra domnéscă şi făcând o mulţime de scălâmbăturĭ grósnice nisce umbre bizare, nisce mataĥale îngrozitóre, nisce fiare sĕlbatice d'o formă şi d'o mărire neobicinuită; tot în

acel timp se auzi o urlătură îndepărtată care crescea treptat până ajunse a semăna cu sunetul unuĭ tunet ce conţinea trăsnetul. Vĕḑênd şi auḑind unele ca acestea, ómeniĭ veniţĭ cu Vodă înlemniră maĭ rĕŭ de câtŭ când vĕḑură focurile; începură a tremura, a se ascunde unul lângă altul, şi în fine a fugi îmbrâncindu-se unul peste altul, maĭ ales atuncĭ când auḑiră un trăsnetŭ puternicŭ care sgudui pămêntul şi vĕḑură temeliile ḑidulul părăsit sărind cu tot materialul sĕŭ în aerŭ, şi în locul sĕŭ deschiḑêndu-se o gură de focŭ.

Nu putem descrie indestul de bine tabloul ce representa în acel minut astă pădure numită a draculuĭ căcĭ ne lipsesc cuvintele; icĭ vedeaĭ o grupă de ómenĭ fugind cu ochiĭ închişĭ încotro nemereaŭ, dincoa zăreaĭ un pâlc de ómenĭ căḑuţĭ unul peste altul într'o mlăştină şi rostogolindu-se şi îmbrâncindu-se, şi apucându-se de vestminte, şi silindu-se care maĭ de care să se scóle maĭ curând, să iasă maĭ curând din nomol şi să fugă maĭ iute din acea pădure blestemată. Maĭ încolo vedeaĭ ómenĭ împiedicându-se de câte un buştean, apoĭ căḑênd şi sculându-se fără a băga de sémă că'şĭ perduse *cuşma*, şi dând dosul înebunit de grózá, ca ceva maĭ departe saŭ să se împiedice şi să caḑă din noŭ, orĭ să se înămoléscă în mlaştină. In altă parte vedeaĭ pe uniĭ sărind peste focŭ, pe alţiĭ alergând în jurul unuĭ arbore, creḑênd că se depărtéză, pe alţiĭ că îşĭ aruncaŭ vestmintele după eĭ şi fugeaŭ de le sfîrîiaŭ călcâile, uitându-se cu spaimă îndărăt şi făcêndu-şĭ mereŭ cruce. Numaĭ Vodă singur nu fu luat de acest val furios, numaĭ el putu să iasă din coliba de frunze ce i se făcuse şi să cheme în juru-ĭ pe fugariĭ spăimântaţĭ; însă, cu tóte că tonul sĕŭ fu indestul de sever, nimenĭ nu'ĭ dădu ascultare d'a se înturna, fără numaĭ Radu şi vr'o 12 fiĭ de boerĭ carĭ îşĭ luară inima în dinţĭ, şi adunându-se împrejurul sĕŭ, înaintară cu dênsul în frunte spre acele hidióse visiunĭ care făceaŭ diverse scălămbăturĭ spăimântătóre. Vedeniele eraŭ gróznice şi vrednice d'a băga spaimă chiar în inima unuĭl nefricosŭ, Vodă însă, armat de neînvinsa sa credinţă în puterea religiuniĭ, se îngrădi cu semnul cruciĭ, dete pintenĭ caluluĭ şi alergă direct spre acele visiunĭ care, cum îl vĕḑură, în loc d'a

prăpădi, luară fuga și se adânciră în fundul pădureĭ. Vodă însă nu le dădu timp să dispară, ci în momentul în care însoțitoriĭ seĭ așteptaŭ ca acele visiunĭ să se stingă ca un abur și să reapară sub noĭ forme mult maĭ îngrozitóre, el scóse paloșul, și una din visiunĭ cădu la pământ lovită de agera spadă a luĭ Négoe, umplând iarba cu sângele seŭ. Ast neașteptat esemplu îmbărbătă inima însoțitorilor seĭ și-ĭ făcu să urmărească și eĭ cele-l'alte spirite mincinóse și să le străpungă cu săbiile lor. In cele din urmă vocĭ omeneștĭ eșiră din buzele lor într'o limbă streină. Această ispravă descoperi o parte din adevĕr și'ĭ făcu pe toțĭ să se convingă că la mijlocŭ era o intrigă omenească care prin mijloace neînțelese de dênșiĭ făcuse astă fantastică minune.

A doua ḑi mulțimea fugară fu reîntórsă îndărăt și Vodă iĭ arătă cadavrele celor ucișĭ. Vĕḑênd unele ca acestea și încredințându-se că umbrele misterióse nu eraŭ alt de cât ființe omenescĭ în carne și óse dar deghisate, boeriĭ se convinse cum că aŭ fost jucăria unor machinațiunĭ omeneștĭ, și recăpătară curagiul și bărbăția ce le inspirase cuvintele ângeruluĭ ce vĕḑuse aievea. Intr'acea ḑi Vodă se reîntórse la Târgoviște și lăsă pe meșterul Manole ca să ia mĕsurile necesare și să se apuce de urzirea temeliilor înainte d'a erna; tot o dată marele spătar orândui o serdărie de oștire ca să stea de paḑă în jurul pădurii cu ordinul de a ucide pe orĭ-ce fugar și d'a pune mâna pe orĭ-ce aparițiune misteriósă. Din acea nópte aparițiunile încetară cu totul și nu se maĭ ivi nimic estraordinar cât timp Manole fu ocupatŭ cu însănătoșirea locurilor, desființarea mlaștinelor, tăerea pădureĭ, urḑirea temeliilór și începerea clădireĭ.

Când veni aspru timp al erneĭ, zidurile templuluĭ eraŭ ridicate ca de o jumătate de stânjen d'asupra pământuluĭ și materialul fusese strâns maĭ pentru tótă clădirea. Intr'acest timp friguros, pe când lucrătoriĭ neteḑaŭ petrile ce fusese aduse, precum am ḑis de la Albescĭ din județul Muscel, iar Manole și călfile sale lucraŭ la sculptura dantelaturelor, noĭ, iubițĭ lectorĭ, să trecem pe lângă rarele sentinele ce păzeaŭ în jurul pădureĭ și să intrăm în acel codru în mare parte despuiat de splendida sa verdură

spre a ajunge la misteriosulŭ bordeiŭ cu care am maĭ făcut cunoştinţă. Tot aceĭ douĭ ómenĭ eraŭ în sub-pămêntă şi vorbeaŭ între eĭ cele următóre:

— Ce facem Istvan, ce facem frate? întrebă necunoscutulŭ cel blond pe tovarăşul sĕŭ; nu maĭ este de glumit, tóte mĕsurile, tóte drăcoveniile nu ne-aŭ făcut nicĭ un bine; planul tĕŭ a fost îndeplinit cu destulă cheltuială şi dibăcie, însă ce am căpătat? Am dat florentistuluĭ ăluia ce am întâlnit în Braşov, un pumn de banĭ pentru acele locurĭ meşteşugite şi pe vestmintele cele pocite ale ómenilor noştri, şi nu am căpătat nimic; din potrivă, am perdut pe ceĭ maĭ vitejĭ din voiniciĭ noştri şi ne-am lipsit pentru tot-d'a-una de puterea d'a maĭ înşelà pe protivniciĭ noştri printr'o nouă amăgire.

— Fiĭ cu răbdare, Şandore, fiĭ cu răbdare, rĕspunse Istvan; sciĭ bine din câte primejdiĭ aĭ scăpat prin mine. Inchisórea din Praga în care te închisese Impĕratul nemţesc pentru că aĭ furat o sculă împĕrătească din biserica Sfântuluĭ Ioan avea zidurile gróse de douĕ urme, şi cu tóte astea eŭ le-am spart şi te-am coborît dintr'o înălţime de 30 palme numaĭ prin dibăcia mea. Tot prin a mea dibăcie scăparăm şi din temniţa Budeĭ, unde fusesem aruncaţĭ pentru că am ucis un jidov ca să-ĭ luăm starea; tot prin mine aflarăm mijlocul d'a aduna nu numaĭ pâinea nóstră din toate ḑilele, ci o stare care după câţĭ-va anĭ va fi îndestulătóre d'a ne îndeplini dorinţele; tot prin mine dar vom rĕmânea vecînicĭ stăpînĭ peste aceste locurĭ bine-făcĕtóre.

— Dar bine, cum? Nu veḑĭ că pădurea piere din ḑi în ḑi sub securea tăetorilor, şi că zidurile sunt urzite şi materialurile se înmulţesc neîncetatŭ?

— Da, vĕd; însă copaciĭ pot cresce, zidurile pot să se surpe şi materialele pot să se spulbere.

— Cum?

— Italianu ăla este un om prea iscusit; el m'a învĕţat multe lucrurĭ; între tóte acestea 'mĭ-a arătat cum să îngrop sub pămênt vine pline cu praf de acela negru ce am cumpĕrat de la el, care cum se aprinde este maĭ îngrozitor ca iadul; el m'a învĕţat cum să adun într'un singur loc tóte acele vine şi cu

să daŭ cu fitilul foc la o margine, și focul să ardă pe sub pă-mênt până ce va ajunge sub zidurĭ și materialul de clădire spre a le spulbera ca pleava printr'o detunătură. Acum în vreme de iarnă, putem face de îndată ce înoptéză orĭ câte șanțurĭ vom voi fără a avea teamă c'o să fim vĕḑuțĭ de cine-va, și putem îngropa vinele de praf cu mare înlesnire, căcĭ toțĭ lucrătoriĭ până și pietrariĭ aŭ plecat goniţĭ de viscol, iar la primă-vară putem arunca în slava ceruluĭ temeliĭ, pietre și varŭ spre a le spulbera ca praful.

— Se va spulbera o dată, dar pe urmă?

— Am prevĕḑut eŭ tóte că de mult lucrezŭ; câtŭ aĭ fostŭ tu la Brașovŭ eŭ am îngropat până la 20 fire care nu se întâlnescŭ una cu alta; prin acest chipŭ voiŭ da foc de douĕ-ḑecĭ de orĭ și de douĕ-ḑecĭ de orĭ voiŭ face ca noaptea să se dărîme totŭ ce ómeniĭ luĭ Vodă vorŭ ḑidi ziua cu multă trudă. Afară de asta, iarna nu este trecută, amŭ să maĭ lucreḑŭ încă, o să aducŭ chiar pe Italianu se ne maĭ învețe niscaĭ-va alte drăcoveniĭ, cu care să putem înșela fără témă pe ceĭ neroḑĭ care vor lua drăcoveniile nóstre drept mânie cerească și nu vom conteni până ce nu vom isbuti în sfêrșit ca să'ĭ gonim d'aicĭ.

In sfîrșit iarna se dusse, primăvara sosi și lucrătoriĭ gonindŭ frica se puse cu vrednicie pe lucru: zidurile începură să se înalțe falnicŭ sub bolta cerească; deja Manole începuse a așeza cap-d'operile salle și Vodă veni de maĭ multe orĭ ca să se bucure de progresul monumentuluĭ sĕŭ. Valea Dracilorŭ, altă dată mută ca locașul morțiĭ, acumŭ resuna de vesele cântece, de sgomotóse sunete, de ciocănitŭrĭ diverse, de chiuiturĭ și fluerăturĭ. Apa perisse, băltacurile dispăruse, pămêntul sănĕtos eșisse la iveală și pe lângă biserica deja începută, în partea despre miază-nópte curgea voios un păriŭ de munte care altă dată nu esista, și ducea spre Argeș tóte apele mlăștinóse ce până la săparea sa zăceaŭ stagnante pe pămêntul fosteĭ pădurĭ. Chiar și ceĭ maĭ îndărătnicĭ în necredință vĕḑînd lucrarea atât de înaintată acum eraŭ sigurĭ de reușită și tóte temerile perisse din tóte inimile; dar când să ḑică Dómne ajută, tocmaĭ atuncĭ când edificiulŭ ajunsese la învelitóre și lucrătoriĭ, dupăo ḑi de-

mare activitate, läsase lucru maĭ din vreme pentru a se da cu plăcere în brațele unuĭ somn bine făcĕtorŭ, și tocmaĭ când visele cele maí plăcute iĭ plimba într'o lume de năluciri, auḑiră fără de veste un sgomotŭ mare și simțiră unŭ puternicŭ cutremur de pămêntŭ care iĭ desceptă din somn și iĭ făcu să se uite în juru-le cu ochiĭ sperioșĭ.

Cellŭ maĭ neasceptat și dureros spectacolŭ se desfășura atuncĭ înaintea privirilor lor spăimântate; la lumina palidă a auroriĭ ce abia atuncĭ apărea, vĕḑură cu inima sdrobită de o nedescrisă durere, tótă opera lorŭ, tótă ostenéla lorŭ, tótă munca lorŭ de aprópe unŭ anŭ era nimicită într'o singură noapte; urmele frumosuluĭ monument nu se maĭ cunosceaŭ și pietrile zidurilor sfărîmate și desfigurate zăceaŭ aruncate în mare depărtare.

Toțĭ eraŭ făcuțĭ de pământ, toțĭ plângeaŭ, toțĭ eraŭ consternațĭ în facia acestuĭ spectacolŭ înfiorătorŭ, dar nicĭ desperarea lucrătorilorŭ, nicĭ ciuda sculptorilorŭ, și nicĭ necazul luĭ Vodă, căruia i se raportase la minutŭ catastrofa întâmplată, nu fu atâtŭ de mare ca necazulŭ, ciuda și desperarea luĭ Manole care 'șĭ plângea opera sa perdută ca o mumă pe fiul sĕŭ mort. In aprinderea necazuluĭ ellŭ voi să se sinucidă, dar Vodă care sosi pe dată, iĭ ḑise să fie cu inima bărbată și iĭ ordonă să reînceapă îndată lucru, fiind maĭ cu băgare de sémă la clădirea temeliilorŭ.

In zadar însă lucrară bieţiĭ meșterĭ cu aceiașĭ ardóre maĭ multe sĕptĕmânĭ, pentru că într'o nópte găsi iarășĭ nimicită tótă munca lorŭ; în zadar iarășĭ se reapucară de maĭ multe orĭ, fiind-că tóte avură aceeașĭ sórtă: «tot ce ziua lucra (ḑice balada) nóptea se surpa». Amărâtul Manole era neconsolat, fiind-că Vodă, perḑênd răbdarea începuse a'lŭ învinovăți pe elŭ și a'ĭ ḑice că prin nedibăcia sa se dărâma clădirea și îl amenințase că'lŭ va spânḑura împreună cu femeea și copilul ce căpătase de curând dacă într'unŭ anŭ nu va da gata totŭ sântulŭ edificiŭ.

X

Visulŭ. — Amorulŭ și arta.

Posițiunea luĭ Manole era fórte critică; pe de o parte amenințatŭ de *urgia* Domnéscă a luĭ Neagoe vodă care începusse a'lŭ acusa că a esecutat greșit planurile salle, pe de altă parte descurageatŭ prin succesiva destrugere a totŭ ce arta sa găsia maĭ ingeniosŭ pentru a da operiĭ sale soliditatea cerută, el nu putea dobîndi nicăirĭ consolațiune, nicĭ chiarŭ între companioniĭ sĕĭ care ca și Vodă aruncaŭ vina în ne iscusința punereĭ în aplicare a planurilor. Tótă ḑiua calcula, combina, aplica cele maĭ ingeniόse metode architectonice pentru a îmbunătăți terenulŭ și a întări soliditatea temeliilorŭ, tótă ḑiua bătea taracĭ, împletea printre taracĭ gardurĭ de nuele și umplea tóte golurile cu bolovanĭ uriașĭ de piatră și apoĭ arunca pământ amestecat cu pietrișiŭ și punea sute de ómenĭ să bată vârtos cu maiele; tótă nóptea sta pe nisce gândurĭ negre care 'lŭ gonea din brațele somnuluĭ și 'lŭ lipsea de consolațiunile duióseĭ sale sоțiĭ, și dacă câte o dată se întâmpla ca să ațipească, atuncĭ cădea în o amorțire în care visurile cele maĭ fantastice lua locul tristeĭ realitățĭ. Intr'o séră, dupŏ o nouă catastrofă, somnulŭ veni să'ĭ închiză obositele sale pleope și să'ĭ transporte imaginațiunea în regiunile visiunilorŭ.

I se păru că vede o câmpie întinsă semĕnată cu iarbă și florĭ, în mijlocul căreia se înălța un templu superb înconjurat de o mulțime de ómenĭ carĭ se întreceaŭ să'l încarce cu variate ornamente; numaĭ crucea lipsea acestuĭ splendidŭ cap-d'operă al cristianismuluĭ, ca să fie gata cu desăvêrșire. Unul din lucrătorĭ se înălță până d'asupra minunatelor turnurĭ pentru ca să înfigă sântul semn al victorieĭ, însă în minutul când semnul salvator se înălță, un geniŭ infernalŭ planândŭ în atmosferă, atinse cu aripa sa demonică partea inferióră a templuluĭ și-l făcu să se sfărîme ca o movilă de nisipŭ. Ecoul urla de sgomotul ruineĭ, țipetele celor acoperițĭ de sfărămăturĭ se ridicaŭ spre cer într'un mod cobitor, aerul întunecat de praful produs de acéstă catas-

trofă, părea maĭ negru și maĭ cobitor de cât rășinosul fum eșit dintr'un vulcan aprins, iar spiritul infernal rîdea cu un hohot sinistru.—Fie-care stăpân într'ale sale, strigă el rânjind; destul 'ţĭ este tot pământul, Stăpân neîndurat, destul se slăvesce numele tĕŭ pretutindenĭ; lasă-mĭ cel puţin aceea ce mi-aĭ dat; măgura și smârcurile sunt ale mele; de când m'aĭ gonitŭ din ţara Gergesenilor mi le-aĭ dat însu'ţĭ tu; pentru ce voescĭ să mĕ goneștĭ acum din măgurele mele? Iţĭ place locul, nesătulele de mărire, apoĭ nu'l veĭ avea până nu se va înmormênta de viŭ un suflet de femce iubită în temeliile acesteĭ zidirĭ; nu veĭ avea biserica până ce cea d'ântêiŭ socióră, cea d'ântêiŭ surióră [1]) care s'o ivi mâine în ḑorĭ de ḑi, aducênd bucate la soţ saŭ la frate, nu se va smulge din braţele aceluĭ ce iubesce, și de lângă buzele aceluĭ ce alăptează, și nu se va pune în mijlocul acestor ziduri recĭ de pétră, și nu se va zidi, și nu se va acoperi, și nu se va năbuși, și nu'șĭ va da sufletul sĕŭ de creștină în inima acestuĭ ḑid; până atuncĭ zidurile neîncetat se vor surpa și biserica în aste locurĭ nu veĭ vedea. După ce rosti aceste cuvinte, demonul dispăru împreună cu visul.

Manole deșteptându-se plin de grózâ în mijlocul camarazilor sĕĭ de artă, printre care dormia de când supĕrarea ce'ĭ causa surparea monumentuluĭ îl făcea să nu maĭ găsească repaosŭ aprópe de femeea și copilașul sĕŭ, îĭ deșteptă pe toţĭ și, fără a se gândi că a fost jucăria unor visiunĭ create de imaginaţiunea sa, care neîncetat era turmentată de variate temerĭ și superstiţiunĭ, le spuse tot ce vĕzu cu convincţiunea cea maĭ neîndoiósă că aceea ce i s'a arătat a fost însășĭ revelaţiunea adevĕruluĭ. Consoţiĭ sĕĭ, născuţĭ în acelașĭ secolŭ de superstiţiunĭ și crescuţĭ în aceiașĭ șcólă de credulităţĭ fantastice, creḑură ca și Manole că visul sĕŭ era o revelaţiune, și jurară a'l împlini cu sfinţenie.

— Trebue să se jertféscă unul din noĭ pentru toţĭ, ḑise Manole, căcĭ dacă nu ne vom hotărî la un fel, anul trece și mânia domnéscă într'o ḑi ne va smulge și cinstea numeluĭ nostru și pe noĭ din sînul iubiţilor noștri. Maĭ bine să fie unul nenorocit

1) Legenda Meșteru Manole.

Meşterul Manole zidindu'şĭ femeia în pe dralei de la Curtea de Argeş (pag. 90).

de cât toţĭ; maĭ bine să plătéscă unul pentru toţĭ.

— Bine, aşa să fie, rĕspunseră cu toţiĭ într'o voce.

— Insă cine să hotărască pe cel nenorocit, replică altul.

— Voinţa luĭ D-ḑeŭ, rĕspunse arhitectul; să jurăm fraţilor pe sânta cruce că astă séră nimenĭ nu se va duce la casa sa, nimenĭ nu va spune femeeĭ saŭ suroreĭ sale cele ce am vĕḑut, cĭ să lăsăm să piară aceea ce D-ḑeŭ o va trimite maĭ înaintea tuturor cu cele de mâncare iubituluĭ sĕŭ; pe aceea s'o luămŭ, s'o zidimŭ şi s'o îngropămŭ fără codire saŭ împotrivire, ca să mântuim pe cele-l'alte; iar cel ce va călca astŭ jurămênt, să fie blestemat şi cu sufletul osândit, el şi femeia şi copii sĕĭ.

— Amin! rĕspunse în cor toţĭ meşteriĭ zidarĭ şi sculptorĭ.

Manole pronunţă cu bună credinţă şi cu sufletŭ curatŭ acest *amin* solemn, dar consoţiĭ sĕĭ îl rostiră numaĭ din buze; însă îndată ce se înseră meşteriĭ trimise în taină ca să spue femeilor lor să nu vie nicĭ una cu bucate saŭ alt-ceva în ḑiua următóre. Numaĭ soţia luĭ Manole nu fusese vestită, numaĭ ea împinsă de dorul ce nutrea inima sa, de acel duios amor pentru care părăsise patria şi înfruntase miĭ de pericole, numaĭ ea fiica de aristocrat care îndemnată de iubire renunţase la privilegiele de castă spre a deveni fiică din popor, numaĭ ea îndată ce aurora deschise porţile rĕsărituluĭ, uită că era plămădită în sângele celeĭ maĭ înalte aristocraţie, şi se duse în curte, alese pasărea cea maĭ grasă, cernu apoĭ făina cea maĭ albă şi pregăti iubituluĭ eĭ cu însăşĭ mâna eĭ bucatele cele maĭ gustóse; le puse în vase, le înveli cu o maramă albă, îşĭ alăptă bine copilaşul, îl legănă bine pe genunchĭ, şi după ce-l adormi, îĭ sărută cu duioşie obrăjoriĭ sĕĭ de serafim, şi apoĭ în egoismul amoruluĭ sĕŭ, necredênd pe nimenĭ din slugile sale capabile d'a duce nutrimentul soţuluĭ sĕŭ, ast-fel cum l'ar duce ea fără să'şĭ strice calităţile sale gustóse, plecă de la Ulmiĭ luĭ Manole spre partea unde o împingea aprigul dorŭ.

In nóptea ce precedase acea diminéţă o explosiune şi maĭ teribilă de cât cele-l'alte resturnase pentru a patra óră aceea ce Manole şi aĭ sĕĭ clădise în timp de maĭ multe lunĭ; astă explosiune adeveri visul luĭ Manole şi îl întări în hotărîrea ce luase

d'a pune în îndeplinire remediulŭ recomandatŭ prin visulŭ sĕŭ.

La acest spectacol înfiorător asistă nu numaĭ aceia ce vedeaŭ risipindu-şĭ fructul ostenelelor lor, ci încă alte două ființe; doĭ indivizĭ ascunşĭ în depărtata umbră a unor stejarĭ priveaŭ cu o bucurie diabolică la astă neînțeleasă destrucțiune; aceştĭ douĭ ómenĭ eraŭ înşişĭ autorii acestor catastrofe, ceĭ douĭ ungurĭ carĭ aflase din Austria secretul putereĭ minelor de iarbă de puşcă de curând inventată şi carĭ reuşise, precum scim, a mina de cu iarna pămêntul pentru cuvintele ce înşuşĭ eĭ le-aŭ mărturisit pe când se aflaŭ în interiorul aceleĭ sub-pămênte misteríóse. Pe când bucuria lor era la culme, pe când satisfacțiunea lorŭ era complectă, pe când se veseleaŭ că în urma acesteĭ destrucțiunĭ scopul ce urmăreaŭ era aproape d'a se realisa şi loculŭ se va pustii; o nouă şi neaşteptată explosiune se audi fără de veste, o nouă lumină eşi din pămênt, şi o nouă mină isbucni aprinsă de focul celeĭ deja isbucnite şi o piatră enormă aruncată în aer la o mare depărtare cădu in mijlocul lor şi strivi cu greutatea sa corpurile şi tendințele lor demonice. Cu dênşiĭ peri şi aceia ce ar maĭ fi putut da foc conductelor distructóre ce maĭ rĕmăsese, dar Manole de unde să scie?

Indată ce se lumină de diuă, îngrijatul meşterŭ părăsi patul sĕŭ de repaus, şi impins de o impulsiune secretă care-ĭ turmenta cugetul, merse cât-va timp pe drumul cel mare despre muscele şi se puse în calea acelor ce aveaŭ să vie spre monastire. Astă cale maĭ 'nainte atât de populată de femeile, fetele şi copii ce aduceaŭ mâncarea de diminéță pentru aceĭ ce lucraŭ la monastire, în acea di era cu totul pustiă; nicĭ un picior de om nu se vedea pe ea.

— Noriĭ ceĭ groşĭ carĭ acoperă cerul, dise Manole în sine, le a oprit pe femeĭ să vină cu *demâncare*, saŭ póte că încă dorm. Oh! dar fi dormind şi Eleonora mea, adaose el oftând, d'ar fi țipat copilaşul astă nópte şi n'ar fi lăsat'o să dórmă până în dorĭ, ce bine ar fi!

Nu terminase astă gândire şi iată că vĕdu apărînd în vêrful muscelului pe calea bătătorită despre Muşetescĭ o siluetă de femeiă care înainta cu un pas grăbit. Spăimântata luĭ inima îĭ

spuse îndată că acea umbră depărtată era a femei sale, fiind-că cine ar fi putut merge maĭ iute şi maĭ cu grăbire de cât aceia ce era împinsă de duiosul dor! Cu inima sfârşită de durere, cu ochiĭ înecaţĭ de lacrime, nefericitul soţ căḑu în genunchĭ, ridică ochiĭ şĭ mâinele spre cer şi strigă cu voce înspăimântată:

— Bune Dómne! Dómne sfinte, tu sciĭ dragostea nóstră! tu sciĭ cum ne iubim şi cum Te iubim; aibĭ milă de noĭ!... deslégă lanţurile celor maĭ furióse din vênturile tale. Dă Doamne un vînt, un vînt pe pământ, paltiniĭ să îndóe, bradiĭ să încovóie, s'o opréscă în cale să nu vie 'n vale 1) aceea ce iubesce sufletul meŭ, aceea cu care măresc sânt numele têŭ!...

Se vede că rugăciunea luĭ Manole a fost ferbinte căcĭ fu ascultată şi tempesta ce de mult ameninţa universul isbucni, se deslănţui d'o dată, şi se scorni o furtună atât de îngrozitóre în cât în adevĕr paltiniĭ se îndoiaŭ ca nisce trestiĭ, arboriĭ seculariĭ eraŭ smulşĭ din rădăcină ca iarba, şi se întorcea spre isvoare apele rîuluĭ ce mugea în vale. Cu tóte astea iubirea fu maĭ puternică de cât primejdiile şi amorul făcu pe Eleonora să nesocotéscă tot şi să scobóre pe povêrnişul cel repede şi să înainteze neîncetat. Vĕḑênd că soţia sa, împinsă de dorul sufletuluĭ, nesocotia tot pericolul şi înainta mereŭ spre dênsul, Manole îndoindu-şĭ durerea şi întristarea ce simţia pentru aceea ce era aprópe să piară, se prosternă din noŭ la pămênt cu faţa inundată în lacrimĭ şi adresă luĭ D-ḑeŭ acéstă nouă rugăciune:

— Bune Dómne! tu prin plóie aĭ curăţat păcatele omenescĭ, prin plóie curăţă şi durerea sufletuluĭ meŭ. Dă, Dómne, o plóie să curgă pîrae; apele să créscă, mândra să'mĭ opréscă, să mi-o opréscă în cale, să nu vie în vale 1)...

Furtuna încă nu se liniştise şi apele cu carĭ eraŭ încărcaţĭ nuoriĭ debordară fără de veste, şi o plóe repede şi potopósă căḑu pe suprafaţa pămêntuluĭ, ast-fel în cât cóstele délurilor se transformară în miĭ de torente, văile în rîurĭ, pîrîiaşele în fluviurĭ şi rîurile în mărĭ imense. In ale lor furióse valurĭ, care se întinsese peste cóstele vecine, arboriĭ desrădăcinaţĭ, buşteniĭ se-

1) După cum se exprimă o legendă.

cularĭ şi stâncele de pétră, plutiaŭ ca nisce pae pe suprafaţa apeĭ, dar tóte aste grozăviĭ nu putură opri pe Eleonora d'a ocoli pe cóste depărtate, d'a se adăposti sub umbră de arborĭ stufoşĭ, şi în fine d'a sosi lângă soţul sĕŭ care o primi întinḑêndu-ĭ braţele şi căḑênd pe grumajiĭ sĕĭ înecat în lacrime. Intr'acel moment plóia încetă, noriĭ se risipiră şi soarele reapăru splendid pe cerŭ.

— Iacă-mĕ c'am sosit cu bine, strigă ea voiósă aruncându-se în braţele soţuluí sĕŭ, dar bine ce aĭ tu? Manoilul meŭ, adaose ea în spaniolesce vĕḑêndu-l atât de desperat, atât de galben şi atât de abătut. Pentru ce tremurĭ? pentru ce suspinĭ? pentru ce inima ta se sfărîmă vĕḑêndu-mĕ? Ce aĭ? spune.

— Nimic, rĕspunse Manole conţinêndu-se şi ştergându'şĭ faţa ca să nu'ĭ să vaḑă slăbiciunea de către camaraḑiĭ sĕĭ carĭ se apropiaŭ. Bucuria că te-am vĕḑut m'a făcut să încerc simţirĭ aşa de fragede, adaose el silindu-se să surîdă.

— Bine aĭ venit, lele Ileano, 1) ḑise meşteriĭ scoţêndu-şĭ cu bucurie cuşmele; venirea d-tale ne-a făcut mare norocire.

— Vĕ cred fraţilor, vĕ cred din suflet, rĕspunse nenorocitul soţ suspinând. Oh! pismaşă scrisă, adaose în sine scrâşnind din dinţĭ, cât eştĭ de nedreaptă!

— 'Ţĭ-am adus de mâncare, dragă Manole, ḑise Eléonora în românesce desfăcênd marama udată de plóe; puiĭ eraŭ fripţĭ de curând şi asima caldă, dar plóia...

— Oh! d'aĭ fi ascultat semnul acela, de te-aĭ fi supus împotrivireĭ eĭ! murmură el lăcrămând.

— Atuncĭ ce aĭ fi mâncat tu! lasă dragă că nu mĕ topesc eŭ de plóe şi aide să mâncâm maĭ iute, căcĭ mĕ grăbesc să mĕ întorc acasă căcĭ am lăsat copilul singur şi pieptul îmĭ spune că şi luĭ, mititelul, îĭ este fóme.

— Maĭ lasă pruncul câte-va minute, iubita mea, ḑise Manole cercând s'o desmiardă, şi maĭ vin'o de veḑĭ isprava clădirilor nóstre.

— Aţĭ făcut înaintare mare?

---

1) Ast-fel traduseseRomâniĭ numele Eleonoriĭ.

— Maĭ este vorbă! vino și vedĭ.

Toțĭ lucrătoriĭ vĕḑênd că sórele eșise dintre norĭ și căldurósele sale raḑe împrăștia umezeala și înveselea natura cu drăgăstósa sa lumină, eșiră după unde se ascunse și începuse să se reapuce de lucru.

— Ce fel! exclamă Eleonora apropiindu-se de clădire, iar s'aŭ dărîmat ḑidurile?

— Da, draga mea, ele se vor dărâma neîncetat până ce o femeie tînĕră nu se va îngropa de viuă în aceste ḑidurĭ; vreĭ să fiĭ tu acea femeie?

— De ce nu? rĕspunse rîḑênd inocenta femee urcându-se cu ușurință pe temeliĭ și așeḑându-se in locul ce i se arătase, adică spre partea despre nord a edificiuluĭ, creḑênd că tóte sunt numaĭ glume; aide, aducețĭ var și piatră, nu vĕ îndoițĭ; pentru o săntă mânăstire ce este o femee ca mine?

Eleonora rîdea, glumea, se juca, pe când Manole lăcrămând și consoțiĭ sĕĭ palpitând de compătimire așezaŭ pétră peste pétră și le tencuiaŭ cu var. Ea se uita la eĭ cum lucraŭ veselă și increzătóre, creḑênd că tot ceia ce făceaŭ eĭ era numaĭ o glumă și că ḑidirea eĭ în pereții bisericeĭ era numaĭ o snóvă hazlie, dar după ce vĕḑu că se așeḑaŭ pietrile una lângă alta cu cea maĭ mare simetrie, că pietrile se legaŭ între ele cu scóbe de fie țintuite cu plumb, că din distanță în distanță se așezaŭ vertical în grosimea pereților grinḑĭ gróse de stejar și că pe din înăuntru pereții se îmbrăcaŭ cu cărămidă, biată femeie cam intră la grije și maĭ în glumă maĭ în serios ḑise:

— Eĭ, acum m'ațĭ zidit, m'ațĭ isprăvit, lăsațĭ lucru căcĭ pietrile îmĭ strîng glesnele; «ajungă de șagă, că nu'ĭ bună dragă» 1)

Manole începu s'o îmbune ḑicênd:

— Maĭ îngădue, scumpa mea, maĭ îngădue puțin; ce, ți s'a urît să șeguescĭ încă o clipă cu Manoilul tĕŭ? abia am pus un rând de pietre; te las când se va ridica zidul până la genunchĭ «Meșteriĭ lucraŭ, lucrul tot crescea, zidul se suia, și o coprindea, pân'la glesnișóre, pân'la pulpișóre.» 2)

1) Espresiunea legendeĭ.
2) Idem.

Juna femee rîse cum rîse, până ce ajunse cu lucru până unde'ï promisese soțul sĕŭ că o va lăsa, dar când vĕḑu «că lucrul crescea și ḑidul se suia, de o coprindea până la pulpișóre, până la tălióră, până la inimióră», surîsul fugi după buzele sale, o palóre mortală îĭ coprinse fața, un fior rece trecu prin corpul sĕŭ; își aduse aminte sĕrmana de legenda ce auḑise în Constantinopole despre edificarea cetățeĭ Scutari, își aminti despre durerósa primire ce-ï făcuse soțul sĕŭ; unŭ crudŭ prepus îĭ trecu prin minte, un fer ars îĭ străpunsă inima și un tremurŭ nervosŭ îĭ sgudui tot corpul sĕŭ. Atuncĭ lacrămile năvăliră în frumoșiĭ sĕĭ ochĭ și cu fața presărată cu boabe de lacrimĭ își aruncă spre soțul sĕŭ o privire înduioșată și îĭ zise cu o voce al căreĭ armonios timbru era întrerupt de suspine:

— Manole, Manole... ajungăți de glumă... că sciĭ că sunt mumă; ce vreĭ să facĭ nenorocitule? să smulgĭ viața fiuluĭ tĕŭ!...

Manole nu maĭ vedea, nu maĭ auḑea; un nor întunecos se lăsase ca o povoială înaintea sa și un vîrtej sgomotos vîjia la urechile luĭ; inteligența sa era amorțită, mintea sa zăpăcită, ideile sale confuze; numaĭ mâinele sale lucraŭ neîncetat; el așeḑa cu grabă lespeḑile pe carĭ eraŭ gravate cap-d'operele de sculptură cu o îngrijire machinală. Cât pentru Eleonora ea numaĭ îngălbinea, numaĭ tremura, numaĭ suspina, ci mereŭ plângea, amar se jelea în cât legenda ḑice că tótă natura lua parte la durerea eĭ. Ea nu plângea ḑilele eĭ smulse în flórea juneții, nicĭ pe ingratul sĕŭ soț care o sacrifica cu atâta curagiŭ pentru amorul glorieĭ, ci pe acel mititel orfan, fruct al pânteceluĭ sĕŭ, primul gaj al amoruluĭ sĕŭ, pe acel micșor copilaș pe care îl lăsase acasă. In deșert fu tóte rugăciunile eĭ, în deșert tóte tinerele eĭ mângâierĭ, în deșert amintirea dulceluĭ lor trecut, căcĭ amorul lor, amintirea copiluluĭ lor, fómea ce trebuia să cerce astă creatură atât de inocentă și atât de iubită, și sînul sĕŭ plin de lapte, tóte eraŭ uitate de Manole care n'auḑia nimic. Cum am maĭ spus, el nu maĭ era de cât un automat mobil.

Zidul se înălța cu o repeḑiciune magică, căcĭ temerea d'a vedea pe Manole, înduioșându-se de ruga soțieĭ sale și d'a o scóte din strânsătura ziduluĭ inḑecise activitatea meșterilor și-ĭ făcuse

să lucreḑe într'o oră aceia ce altă dată ar fi făcut într'o ḑi. Ca să scape de frica ce'ĭ muncea şi să înlăture d'asupra capuluĭ lor trăsnetete mâniei luĭ Neagoe Vodă, care din ḑi în ḑi devenea maĭ amenințătóre, eĭ părăsise lucrarea din cele-l'alte părțĭ şi daŭ zor ca să îngrópe cu un moment maĭ curând pe aceea ce după credința lor putea să-ĭ scape prin magica influință a morțiĭ sale de primejdie ce plana asupra capuluĭ lor şi iĭ va face să dobândéscă resultatul aşteptat. In sfârşit zidul fu terminat. Manole şi tovarăşiĭ sĕĭ reuşiră d'a ascunde sub recele pietre tóte tesaurele de frumuseţe a celeĭ maĭ frumóse din florile Andaluseĭ transplantată pe pământul Românieĭ; rĕmăsese numaĭ răpitorul sĕŭ cap neacoperit şi gurița eĭ altă dată rumenă ca o garófă şi acum palidă ca o rosă ofilită. Plânsul, rugămintele, înduioşarea încetase; puterile ce i se scursese, mulțimea smăcinărilor ce o turmentase într'acele supreme momente iĭ înghețase inima; sufletul sĕŭ îngerescŭ deja îşĭ întinsese aripile ca să-şĭ ia sborul spre înălțimile ceruluĭ, unde D-zeulŭ mileĭ şi allŭ îndelungeĭ răbdărĭ o ascepta cu brațele deschise ca să rĕsplătéscă acestŭ sacrificiŭ al fanatismuluĭ; numaĭ buzele sale se maĭ mişcaŭ ca cum ar fi vrut să rostéscă o vorbă dulce şi sfâşietóre, şi gurița sa se contracta ca cum ar fi vrut să dea călăuluĭ sĕŭ, aceluia ce fusese pentru ea cel maĭ preciosŭ bun pe acest pământ, un dulce sărutat de adio.

Manole era la capătul răbdăriĭ; până aci îşĭ învârtoşase inima care devenise cu totul nesimțitóre în urma crudeĭ loviturĭ ce primise; de astă dată nu maĭ putu să rabde şi isbucni într'un plâns spasmodic, aruncă mistria şi ciocanele cât colo, depuse pe acea guriță descolorată un ferbinte sărutat şi fugi într'altă parte a scheleĭ cu sufletul înecat de durere, lăsând pe tovarăşiĭ sĕĭ ca să acopere capul scumpuluĭ tesaur ce pierdea.

Când se apropiară aceste ființe împetrite de dorul glorieĭ şi aşeḑară în dreptul capuluĭ eĭ o bucată mare de granit care s'o acopere cu totul, atuncĭ eşi din pieptul eĭ deja înghețatŭ unŭ țipăt suprem, ultima raḑă de viață ce maĭ rĕmâsese în corpul sĕŭ şi pronunță aceste cuvinte ca un vers sfâşietorŭ:

Manole!... copilaşu-mĭ plânge viața mi se stinge!...»

Aceste cuvinte ar fi putut topi stânca Capuluĭ luĭ Craiŭ ce se vedea in ḑare și ar fi făcut să se înfrângă de milă, fiarele negrelor pădurĭ din vecinătate, dar inima călăilor sĕĭ nu putu s'o infrângă, vĕḑĕnd că toate eraŭ de prisos, biata femee, biată martiră a superstițielor plecă capul cu resignațiune spre piept, scóse un lung suspin, se uită galeș spre Manole care plângea la o parte, și drept ultim adio întinse buzele ca cum ar fi vroit să'ĭ trimită acel sărutat, luĭ, care orbit de credulitate și ambițiune, consimțise a o supune uneĭ morțĭ așa de crude. Manole vĕḑĕnd acele buze care orĭ de câte orĭ se strângeŭ în ast mod trebŭia să'ĭ aline vr'o durere, saŭ să'ĭ procure vr'o fericire, se apropiă de ea, se plecă spre dènsa, iĭ strânse capul in brațe ca un eșit din minte, iĭ maĭ sărută de maĭ multe orĭ acele buze inghețate de gróza morțiĭ, și apoĭ, ne maĭ putând suporta greutatea atâtor emoțiunĭ, căḑu pe schele lipsit de cunoștintă. Când se deșteptă, nu maĭ vĕḑu de cât un fragment de ḑid înalt de două staturĭ de om drept, bine neteḑit, bine încheiat și frumos ornamentat, un perete neted care nu lăsa nicĭ cea maĭ mică urmă cum că in sînul sĕŭ s'a inchis viața uneĭ ființe omenescĭ, o clădire rece, mută, neanimată, fără graiŭ și fără viață ca orĭ-ce lucru neînsuflețit. Cu tóte acestea când se apropiă de acel perete, cu piciórele șovăinde dar cu ochiul de meșter iscusit, ager și scurtător, i se păru că aude din grosimea aceluĭ perete un viers surd, îndepărtat, care rostea cu un ton sfâșietor ultimele cuvinte rostite de victima luĭ, acele cuvinte duióse care eraŭ însășĭ évaporarea sufletuluĭ sĕŭ:

— «Manole, Manole!... zidul greŭ mĕ strânge... copilașu-mĭ plânge... viața mi se stinge!...»

XI

Monumentul terminat.—Recompensa domnéscă.

Peste un an și câte-va lunĭ de la acest sacrificiŭ marele edificiŭ fu terminat. De când zidul sĕŭ a înghițit trupșorul sĕrmaneĭ

Iliana, nicĭ o bucăţică dintr'ênsul, nicĭ măcar puţină tencuială nu maĭ cădu. Tótă lumea credu că mórtea juneĭ soţiĭ a luĭ Manole reuşise a risipi diabolicele machinaţiunĭ, iar noĭ carĭ suntem maĭ bine iniţiaţĭ de cât însuşĭ Vodă, scim bine că ḑidul n'a maĭ cădut din causă că Istvan, complicele sĕŭ şi instrumentele lor numaĭ existaŭ. Acéstă credinţă a născocit legenda bisericeĭ catedrale a Curţiĭ de Argeşŭ care e repetată şi până astă-zĭ de poporul Român.

Biserica fu terminată, dar cu tóte aceste, veselia nu se maĭ ivi pe faţa luĭ Manole.! din ḑiua în care îşĭ îngropă cu mâna sa tesaurul fericireĭ sale, fericirea sa fu mórtă! Numaĭ iubirea arteĭ, numaĭ cultul frumosuluĭ şi ambiţiunea de a'şĭ vedea terminată măréţa opera ce începuse, şi nevoinţa d'a nutri orfanul sĕŭ copilaş, gagiul afecţiunilor sale perdute, îl maĭ ţinea pe pămênt! Vaĭ! şi ce viaţă ducea sĕrmanul! un şir nesfârşit de chinurĭ neasemănate, o cupă nesecată de amărăciunĭ necomparate îĭ adăpa mereŭ buzele! ḑiua când vedea acel monument, acel mormînt odios care conţinea tesaurul vieţeĭ sale, remuşcările celeĭ maĭ crude se deşteptaŭ în fundul sufletuluĭ sĕŭ şi îĭ săgeta inima cu miĭ şi miĭ de cuţite. Nóptea, când obosit de munca ḑileĭ se închidea în casă spre a se arunca pe patul sĕŭ de durere, cel maĭ oribil instrument de supliciŭ, vederea aceluĭ copilaşŭ, acel mic odor de alăptat care'şĭ întindea mâinile şi cu guriţa friptă de sete strigă într'una: Mamă, mamă! aducea înaintea ochilor sĕĭ înspăimîntaţĭ umbra victimeĭ sale, care apărea înainte-ĭ vînătă, lividă şi martirisată de strânsorile ḑiduluĭ arĕtându-ĭ, cu un gest teribil legănaşul fiuluĭ sĕŭ şi murmurându-ĭ cu un ton lugubru:

— «Manole, Manole! zidul greŭ mĕ strânge, copilaşu-mĭ plinge, viaţa mi se stinge!»

Din grasŭ, rumenŭ, plin de sănătate şi cu faţa senină, acum devenise palid ca un spectru, slab ca o fantomă şi întunecosŭ ca remuşcarea; abia maĭ putea să se mişce de colo până colo şi să ţie umbra pămêntuluĭ. Numaĭ preocuparea d'a vedea cât se póte de curând cu totul terminată opera începută care'ĭ fusese atât de fatală îl maĭ ţinea în numĕrul celor viĭ.

In fine sosi şi acea zi mult aşteptată! monumentul fu ter-

minat pe din afară și lumea începu să alerge din tóte părțile ca să admire acea minune între minunĭ și să-șĭ oglindéscă privirea în luciul poleeleĭ de aur curat înbinat cu lazuris albastru ce acoperea minunatele sale sculpturĭ, fără să-ĭ pese de ostenelile ce costase și de durerile ce causase acest monument...

Neagoe-Vodă aflând plin de bucurie că în fine a fost încoronată cu succes dorința sa care îl costase sleirea tuturor avuțiilor sale, de bucurie uită și supărare și neavere, își adună tótă familia sa, și împreună cu toțĭ aĭ sěĭ plecă de la Târgoviște și veni să serbeze la fața loculuĭ triumful Celuĭ Prea Înalt. Ajungênd la Curtea de Argeșŭ, numaĭ asceptă ca să se repausese de îndelungatul drum, nicĭ șterse praful după vestmintele sale, ci alergă să admire împreună cu Dómna sa frumusețea superbuluĭ monument.

— Ce fel, strigă Vodă cu mirare, candelele și vasele lipsesc? nu sunt încă gata? biserica încă nu este zugrăvită?

— Nu, Măria Ta, rĕspunse pârgarul căruia fusese încredințată grija cheltuelilor.

— Și pentru ce?

— Pentru că nu maĭ sunt banĭ, stăpâne.

— Nu maĭ sunt banĭ? mare vistiere spune acestuĭ bĕtrân nevoiaș că pentru asemenea sânte odóre să deschide lădile vistierieĭ Țěreĭ, dacă în lădile Domnescĭ nu se maĭ găsesce nimica.

— Măria Ta! rĕspunse vistieru, lada vistieriĭ ca și lădile M. V. sunt góle, și dările s'aŭ luat pe șése lunĭ înainte, și acum când este vreme de secetă și primejdie de fómete, nu putem lua maĭ mult de teamă să nu aducem în peire mare pe ceĭ sĕracĭ și să nu scornim în loc de bine-cuvîntare blesteme.

— Atuncĭ către voĭ, cinstițĭ boerĭ, se înalță domnescele mele rugăciunĭ; Sânta Mireasă, casa Domnuluĭ cea aleasă este fără odóre scumpe; vețĭ îndura voĭ una ca acésta?

Pe când uniĭ boerĭ plecaŭ capul, iar alțiĭ voiaŭ să vorbéscă, spre a spune negreșit că și eĭ eraŭ istovițĭ, Dómna Milița Despina le făcu semn să tacă și zise:

— Nu vĕ supărațĭ, boerĭ dv.; astă casă a D-luĭ e începută și sĕvârșită numaĭ de Neagoe-Vodă; numaĭ cu punga luĭ, cu starea

sa a înălţat'o, după cum mila luĭ D-zeŭ a voit să fie. Până acum nicĭ baniĭ ţĕreĭ nu s'aŭ vĕrsat, nicĭ baniĭ supuşilor sĕĭ n'aŭ ajutat'o la înălţarea eĭ; nicĭ la înfrumuseţarea sa nu trebue să cheltuiască alt-cine-va de cât noĭ. Dacă nu maĭ sunt banĭ, dacă lăḑile ne sunt góle, la mila luĭ D-zeŭ să nădăjduim pentru noĭ, iar pentru copila sufletuluĭ nostru să jertfim tot ce avem. Ce'mĭ folosescŭ aceştĭ cerceĭ de mare preţ, ăst acŭ nestimat şi aste brăţărĭ scumpe, dacă fiica Sionuluĭ e gólă de odórele sale? vindeţĭ aceste lucrurĭ care 'mĭ parŭ acum netrebnice, vindeţĭ toate sculele ce 'mĭ-a dat de zestre tatăl meŭ Cneazul Lazăr Despotovicĭ, de care pot să mĕ lipsesc cu multă înlesnire în vreme de grea nevoe, şi cu baniĭ adunaţĭ împodobiţĭ pe Mirésa luĭ D-zeŭ, ca numaĭ luĭ Neagoe şi soţiĭ luĭ să datoreze viitorul averea asteĭ nepreţuite comorĭ

Mărinimosul sacrificiŭ al Dómneĭ Meliţa Despina avu reaultatul dorit; cu valórea cerceilor şi a sculelor sale carĭ eraŭ nisce adevĕrate nestimate, se comandară în Italia, Ungaria şi Ardeal odóre de mare preţ, şi meşteriĭ ceĭ maĭ iscusiţĭ, maĭ cu sémă în lucrărĭ de aurariĭ şi argintariĭ din Sibiŭ şi Braşiov turnară multe candele şi vase de argint şi de aur lucrate cu multă măestrie după desemnurĭ esecutate de însuşĭ Neagoe Vodă. Legenda spune cum că unele din vase nu plăcu luĭ Vodă cum fusese esecutate de către nişte meşterĭ anume Iohan şi Celestin trimişĭ de către Municipalitatea din Sibiŭ ca să'ĭ facă nisce cupe de aur şi o cădelniţă de argint care să imiteze forma unuĭ turn din cetatea Sibiuluĭ; ea spune că aceste scule fusese lucrate atât de prost, în cât silí pe Neagoe-Vodă să le tórne din noŭ şi să adreseze din Pitescĭ municipalităţeĭ Sibiuluĭ o carte în care îĭ ḑicea că meşteriĭ trimişĭ de ea aŭ lucrat maĭ prost de cât ţiganiĭ din ţéra Românéscă. Intr'acest timp ḑidurile sântuluĭ locaş rĕmăsese încă albe. Ele încă nu fusese ornate cu desemnurile celor maĭ marĭ maeştri bizantinĭ din acele vremurĭ, care deja fusese schiţate, pentru că meşteriĭ eraŭ la Constantinopole şi Neagoe-Vodă nu maĭ avea banĭ ca să'ĭ aducă cu atâta mare cheltuială cu care adusese pe meşteriĭ zidarĭ şi săpătorĭ la începutul clădireĭ când vistieriele sale eraŭ pline.

— Eĭ, Manole! ḑise Vodă într'o zi privind cu fericire şi or-

goliŭ sântul monument, ce dicĭ tu despre biserica mea? maĭ aĭ fi tu în stare să maĭ clădescĭ încă una asemenea ca ea, şi maĭ póte mâna omenéscă să maĭ facă pe pământ cât o fi lumea vre-o clădire frumósă şi măréţă ca ea?

Manole, în care orgoliul de artist în tot-d'a-una biruia sentimentele de om, rĕspunse cu mândrie:

— Dă-mĭ M. Ta jumĕtate din baniĭ ce aĭ cheltuit cu această biserică, jumĕtate din vremea ce s'a cheltuit cu ea şi jumĕtate din oameniĭ ce m'aŭ ajutat, şi voiŭ dura o altă biserică, pe lingă care acésta să se asemene cu o bisericuţă de satŭ pe lângă o Mitropolie.

Audind acest rĕspuns semeţ, Neagoe nu rĕspunse nimic, însă se încruntă fórte rĕŭ şi îşĭ muşcă cu necazŭ buzele. In acelŭ minut un geniŭ rĕŭ care maĭ rĕmăsese rătăcitŭ prin prejurul astor locurĭ se plecă la urechia luĭ Vodă, şi invidia, celŭ maĭ rĕŭ dintre păcate încolţi în inima aceluia ce era însăşĭ bunătatea, blândeţea şi recunoscinţa, şi se puse a'ĭ inspira cele maĭ negre gândurĭ.

— Astŭ omŭ trebue că nu maĭ fie, murmură el preumblându-se în jurul bisericeĭ, căcĭ dacă ar maĭ trăi, cheltuiala mea ar fi deşartă, biserica mea nebăgată în sémă şi numele meŭ uitat ca un nume de nimic. Cată să piară acelŭ omŭ împreună cu aĭ sĕĭ.

Iată cum spune legenda să 'şĭ-a rĕsbunat Neagoe-Vodă, saŭ maĭ bine cum a recompensatŭ el devotamentul şi sacrificiul luĭ Manole. In vechime era obiceiulŭ ca dărîmarea schelelorŭ din jurulŭ uneĭ clădirĭ să fie însoţită de óre-care serbare maĭ mică saŭ maĭ mare după puterea proprietaruluĭ, cu care ocasiune meşteriĭ şi toţĭ lucrătoriĭ, pe lângă plata obicĭnuită, priimea şi câte un darŭ în banĭ saŭ obiecte potrivite cu destoinicia şi activitatea meşteruluĭ, precum se obicĭnuesce încă şi adĭ când se aşéză d'asupra zidurilor căpriorii învelitóreĭ. Neagoe-Vodă, cu ocasia dărîmăriĭ schelelorŭ din jurul bisericeĭ nu se depărtă de vechiul obiceiŭ, nicĭ nu se lăsă maĭ pe jos de reputaţia ce dobândise de omulŭ cel maĭ darnic şi maĭ mărinimos după faţa pământuluĭ.

De şi era cam strîmtorat din causa marelor cheltuelĭ ce făcuse

cu clădirea acesteĭ bisericĭ, totuşĭ cumpĕră pentru meşteriĭ sĕĭ o mulţime de lucrurĭ de îmbrăcăminte şi de podóbă scumpe şĭ frumóse, cu care ornă întreaga învelitóre a bisericeĭ, aşedându-le cu mult gust şi măestrie pe un eşafodagiŭ de scândurĭ subţirele care dispăreaŭ sub mulţimea sculelor şi hainelor lucsoase.

După ce se termină cu aşedatul lor şi se scoborîră jos ceĭ însărcinaţĭ cu acéstă ocupaţiune, Vodă dise meşterilor şi lucrătorilor care asceptaŭ cu nerăbdare semnalul convenit ca să se urce pe schele pentru ca să-şĭ priimescă fie-care rĕsplata după cum era însemnat chiar de mâna sa. Mescerii şi lucrătoriĭ numaĭ atîta asceptară, şi îndată ce audiră cuvêntul domnesc numaĭ de cât săriră pe tremurândele scărĭ ale schelelor şi într'o clipă fură pe învelitóre.

Vĕdênd că toţĭ eraŭ în pĕrŭ sus pe lespedile de plumb ce acopereaŭ căpriorii învălişuluĭ şi că lipsea numaĭ Manole, pentru care interesul juca în viaţa sa un rol fórte secundar, maĭ cu sémă după nenorocirea ce'l isbise, se apropiă de dênsul cu vioiciune şi se grăbi d'aĭ dice:

— Dar bine ce facĭ Manole? pentru ce staĭ şi nu te suĭ? aide prietene, grăbesce-te, mergĭ de'ţĭ ia rĕsplata de care escĭ vrednic, ca să sciĭ cum Neagoe plătesce celor harnicĭ şi credincioşĭ; aide, sue-te o dată, căcĭ acolo cele maĭ scumpe darurĭ sunt orînduite pentru meşterulŭ meşterilorŭ care a făcutŭ astă minune şi e în stare să facă alta îndecitŭ maĭ uimitóre.

— Măria Ta, rĕspunse Manole, plecându-se cu respectŭ şi lăsând a se vedea pe faţa sa rătăcinda, cu tótă întristarea ce-lŭ muncea, o vĕdită mulţumire pentru lauda ce i se făcuse, sunt îndestul de bine rĕsplătit cu încredinţarea ce am dobânditŭ că am putut să te mulţumescŭ pe M. Ta, Domnul şi stăpânul meŭ.

— Ba nu, prietene, nu e destul, şi maĭ cu sémă nu voiŭ eŭ să rĕmâiŭ dator aceluĭ ce m'a mulţumit într'atât. Aide, sue-te, căcĭ nu'mĭ vine să cred că aĭ vrea să nesocotescĭ darurile mele.

— O! nu, Măria Ta, departe de mine asemenea gândire; din potrivă ele vor fi pentru mine odorurile uneĭ ne-uitate amintirĭ.

După aceste cuvinte Manole se suĭ pe scărĭ şi după ce se urcă sus pe învelitóre începu să'şĭ culeagă scumpele odorurĭ ce'ĭ fusese orînduite.